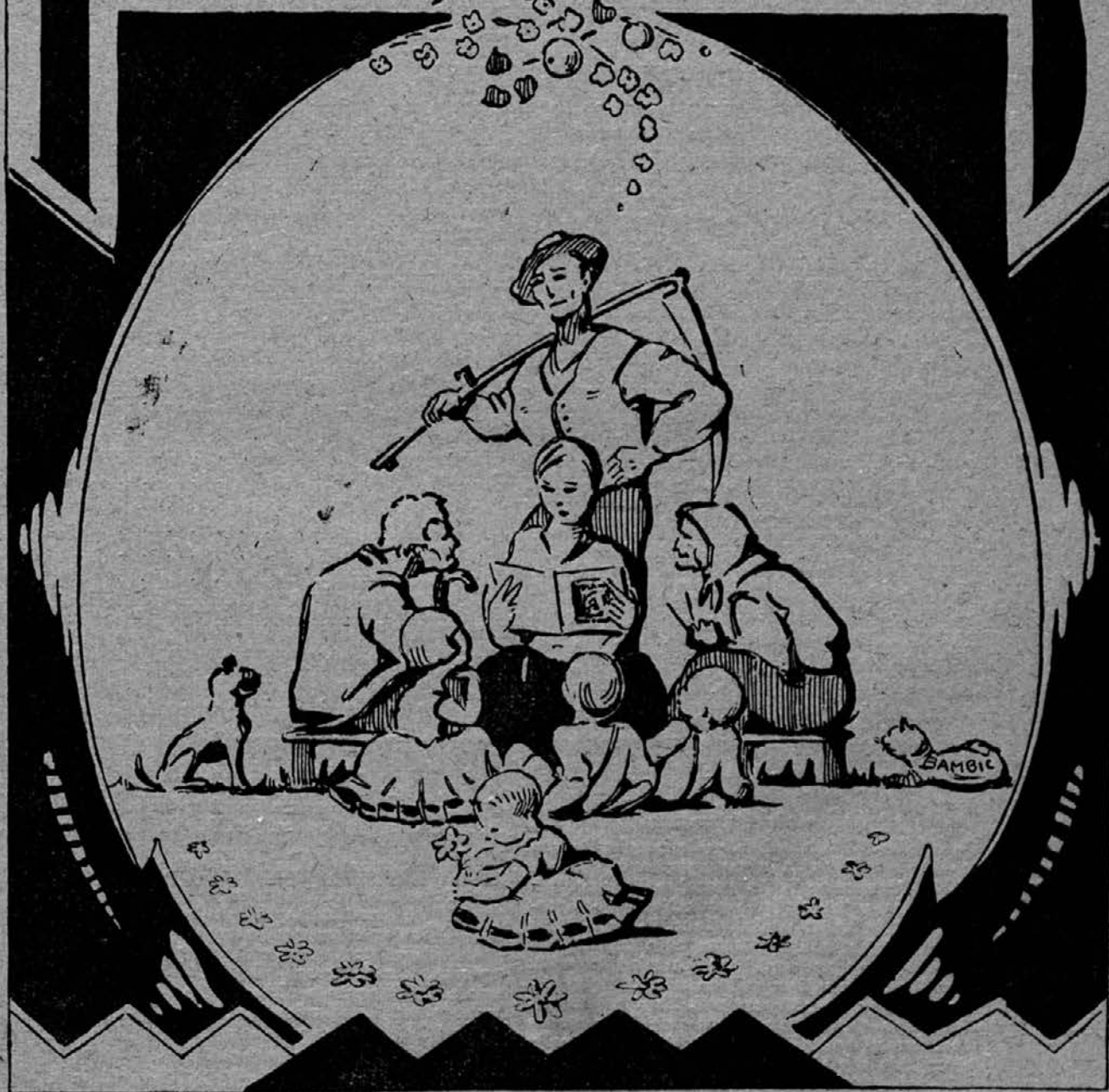

NAJGLAS

Letnik IV. Trst, februarja 1928. Štev. 2.

„NAŠ GLAS“ izhaja v 12. številkah na leto. — Celoletna naročnina za Italijo 15.— L, polletna 8.— L, četrtletna 4.— L, posamezna številka 1.50 L. — Za Jugoslavijo je celoletna naročnina 60 Din., za ostale države 20.— L, polletna 10.— L, četrtletna 5.— L. Severna Amerika dol. 2.—; Južna Ame-

rika pesos papir 4½. — Posamezna številka 2.— L. — Izdajatelj, lastnik in odgovorni urednik: Roman Pahor. — Naslovno stran in vinjete narisal Milko Bambič. — Naslov uredništva in upravnništva: Trieste, Casella postale 348. Poduprava: Gorica, via S. Giovanni 7. Tiska Tiskarna „Edinost“ v Trstu, via S. Francesco d' Assisi 20.

VSEBINA 2. ŠTEVILKE:

Bernard Strozzi: KUHARICA (slika) . . .	Str. 35
France Bevk: SKRINJA S SREBRNIKI . . .	„ 35
Albert Sirk: PORTRET g. H. (slika) . . .	„ 36
France Magajna: KRESNICE	„ 36
Slavko Slavec: TIČARJEV TONE	„ 37
Albert Sirk: KRAŠKE BAJTE (slika) . . .	„ 39
Janko Samec: V VINSKEM HRAMU (pesem)	„ 40
R. Dohmet · F. Bevk: POTOČNICE V KOVAČNICI (pesem)	„ 40
Albert Sirk: KANAL (slika)	„ 40
Jerôme K. Jerôme: DOGODEK V GO- STILNI OB TEMZI	„ 41
Franc Mirt: SOLNČNI ZAHOD (slika) . . .	„ 42
Ive Mihovilović: KRAŠKO PTIČE (pesem)	„ 42
Kotiček za otroke:	
MIHEC IN VELIKAN	„ 43
Radivoj Rehar: PIKAPOLONCA (pesem) .	„ 44
Ferdo Plemič: KAKO, DA BUFIJA NISO ODRLI NA MEH	„ 44
IGRA Z BESEDAMI (pesmica)	„ 46
PETELIN IN PITKA	„ 46
OTROŠKA SLIKA	„ 46
Janko Samec: OTROK OB NEVIHTI (pesem)	„ 46

Pouk in vzgoja:	
J. B.: KULTURA IN POTREBE	Str. 46
Lavo Čermelj: MAKROKOZMOS IN MI- KROKOZMOS	„ 48
AMUNDSSEN NA JUŽNEM TEČAJU	„ 51
IZ DEŽELE NEMIROV	„ 52
A. Š.: PRVI PREBIVALCI NAŠE DEŽELE	„ 53
Gizela Majeva: O SNUBLJENJU	„ 53
Ciril Drekonja: JANEZ LAHARNAR	„ 56
Josip Bregant: VPLIV ALKOHOLA NA OTROKA	„ 57
Listek:	
LETNI ČASI IN ZDRAVJE	Str. 59
ODLOMKI IZ KNJIŽEVNOSTI	„ 60
KNJIGE IN REVJE	„ 60
NAŠE SLIKE	„ 61
BRSTJE	„ 62
DROBIŽ	„ 62
Smeh in kratkočasje:	
SMEŠNICE, UGANKE	„ 64
Na platnicah:	
Listnica uredništva. — Došle knjige in revije. — Rešitev ugank 1. štev. — Narodno blago.	

Listnica uredništva.

Anketa o zimskih večerih.

Ob zaključitvi te številke prejemo odgovore na anketo o zimskih večerih, razpisano v januarski številki. Odzvalo se je že precej naših marljivih čitateljev in sodelavcev. Njihovi odgovori so prepolni jedra in bogatih misli. Tako je pravilno Kdor misli in motri z ostrim očesom naše življenje in nehanje, ima vedno dovolj lastnih misli in sodb. Čim več odgovorov, tem več bo misli. Število odgovorov bo merilo naše zrelosti. Zato naj se vsi, ki jim je na srcu vprašanje samovzgoje in samozobrazbe med najširšimi plastmi, čim prej oglašijo k besedi, da združimo lahko že v eni prihodnji številki vse odgovore v skupno rešitev tega problema, sicer nas dohiti avgust in bomo še vedno zmrzovali v zimskih večerih.

Raznim sodelavcem

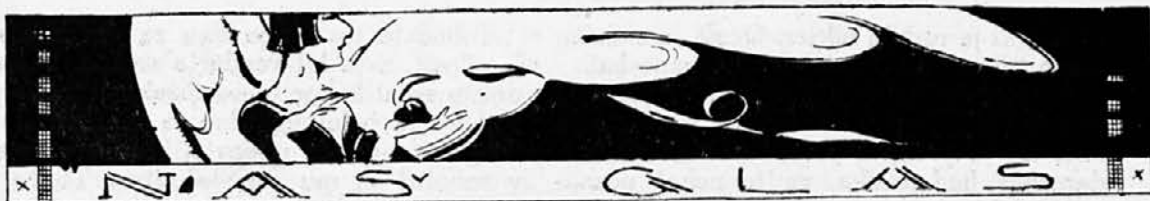
sporočamo, da je moralo ostati radi skopega prostora mnogo gradiva za prihodnjic. Naj potrpel!

Došle knjige in revije:

Ivan Cankar: Zbrani spisi VI. zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. Založila «Nova založba» v Ljubljani. Jubilejni zbornik za petdesetletnico Otona Župančiča. Uredil Fran Albrecht, Ljubljana 1928. Izdaja Ljubljanskega Zvona. Založila Tiskovna zadruga. 121 strani z 8 slikami. Cena broš. 42 Din., vez. 56 Din.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kerstnik. Prosveti in zabavi 19. zv. Založila «Tiskovna zadruga» v Ljubljani.

Letnik IV.

V Trstu, februarja 1928.

Številka 2.

Bernard Strozzi: Kuharica.

Skrinja s srebrniki.

France Bevč.

3.

Ko je Tone nekoliko odrasel, je spremenil svoje opravke. Zabijal je žeblice v klop, in kole v njivo, lučal je kamenje, podil mačke in kokoši, kvaril žage in sekire. Iz tistega časa je lebdel v njem spomin na prvo kazen.

Vzel je bil očetovo sekiro in ž njo kresal kamen pred hišo, da so se prikazovale iskre. V tistem hipu je stal oče pred njim.

«Dič,» je zarobantil ta s polovico kletvine, v veri, da z njo jezi hudiča, «zdaj vidim, kdo mi ustrupa rezila. Ti bom dal vetra!»

Odpasal je usnjat pas in ker Tonče še nikoli ni bil tepen, je ravnodušno gledal, kaj se bo zgodilo. Ko ga je oče zgrabil zadaj za hlače in ga dvignil v zrak, je bilo prepozno, da bi zbežal. Jokal je in klical

mater, ki je ni bilo nikjer. Očeta je s tistim dnem tiho zamrzil in se ga neznano bal.

Izogibal se ga je. Ves dan je utrinjal okrog, le jesti je prihajal domov. Tistega dne, ko je preživel prvi dopoldan ob brvi deročega hudournika, ga je nekaj neznanega vleklo nazaj.

Nad globoko strugo so se obešale leskove in volšje veje, vse prepletene in obtežene s srobotjem ko z zelenim baldahinom. Omamno šumenje vode ga je prevzemalo ko vabljliva govorica, neznana sila je dihala v kapljicah vanj in mu prihajala v srce in kri. Pisano prodno kamenje, obrušeno, podobno sočnemu sadju, kamenčki, podobni denarju in biserom — vse ga je vabilo. Drobní pesek, med peskom polževe hišice najrazličnejših barv in oblik. V vodi so se vozile srebrne ribe in se skrivale pod skale. Šumenje listja in hlad, petje ptic v vejah, tu pa tam povodnji kos, ki je pribrskal po odpadlem listju s svojimi rdečimi nogami in odletel...

Vse to je bilo za Tončeta bajka, drugi svet, v katerega je strmel in ga proučeval.

Bil je navezan sam nase. Če je dobil pri fari sovrstnike, so ga začudení gledali, govorčili in se smejali, da se jih je bal. Če ni bil z očetom, in so ga dobili na samoti, so ga napodili s kamenjem. On jim je vračal milo za drago.

Nekoč mu je dejala mati:

«Moliti se boš učil.»

Dva dolga deževna tedna je bil uklenjen k peči, v njegovih mladih možganih sta se z muko mešala «Očenaš» in «Češčena Marija». Preden sta prišla z materjo do «Apostolske vere», se je nebo učistilo; pouk sta dokončala šele drugo pomlad; med tem je bil v večernem mrmranju rožnega venca še očenaš na pol pozabil.

Na hudournik ni pozabil. Prirastel je k njemu s srcem. Kadar ga ni bilo domov, so vedeli, kje je.

Nekega dne je prišel ves vesel domov, prinesel je ribo v rokah.

«Kako si jo ulovil?» ga je vprašal oče.

«Z roko.»

Oče se je zadovoljno nasmehnil, prijel ga je za roko in ga peljal k vodi. Napravil mu je trnek in mu pokazal, kako se lovi ribe. Končno mu je dejal: «Moral se boš oprijeti kakega pametnega dela.»

Tonče je lovil ribe dan za dnem, malo je ulovil, a je bil vendarle srečen. V tiste dni je segal kakor senca težek spomin.

Jasnega poletnega dne je oče klestil na drugi strani vode grmovje, ki mu je segalo v senožet in mu senčilo njivo, Tonče je lovil ribe. Stal je na vrhnji skali zidù, na katerega je bila naslonjena brv. Skala se je zibala, Tonče se je nagibal nad vodo v taktu, da je kamen šklepetal pod njim in se je drobno kamenje, s katerim je bil podprt, bolj in bolj drobilo izpod njega. Nenadoma se je skala zguznila. Tonče je imel krčevit občutek padanja, kriknil je in se ni zavedel več.

Na trati ob njivi je znova odprl oči. Ob njem je klečal oče in ga zrl s prestrašenim pogledom. Ko je videl, da je sin prišel k sebi, je dvignil roko, kot bi ga hotel udariti in mu dejal iz nevolje:

«Bonež, v kakšno stisko me spraviš!»

Tončeta so boleli vsi udje. Pričel je jokati. Ta jok je pomiril tudi očeta, ki je nesel živo breme domov. Položil ga je na peč, kjer je težko dihal, bledlo se mu je v spanju, tožil je, da čuti bolečine v glavi in v prsih.

Pil je rastlinske čaje, ki mu jih je kuhala mati, kropajco in mleko, pestoval se je dolgo po peči in ždiču in se je končno izliral. Docela zdrav še ni bil. Dokler se je bolehljiv vlačil po solncu okrog hiše, ni mislil na potok. Ko je ozdravil, ga je vleklo k njemu.

Oče ga je iskal in ker ga ni našel, se je spomnil, kje je. Dobil ga je ob potoku sedečega na brvi, ko je gledal zamaknjen v tolmun. Prijel ga je za roko tako trdo, da se mu ni mogel izmuzniti. Z drugo roko je zgrabil trnek in ga zagnal v vodo, da so ga požrli valovi.

«Pojdi z menoj,» mu je dejal.

In je šel za njim, tiho, z mržnjo v srcu. Spomnil se je, kdaj je bil prvič tepen; pomislil je tudi, da ga je bil oče rešil. Kaj se bo zdajci z njim zgodilo, ni mogel vedeti.

«Delal boš,» mu je dejal oče čez nekaj časa. «Zadosti si velik.»

Pripeljal ga je do tnale, kjer je oče cepil drva in mu ukazal: «Skladaj polena!»

Za Tončeta je pričelo novo življenje. Učil se je delati. Vse dni od jutra do večera je spremljal očeta. Drobil je hosto in jo vezal v butarice. Kopal je zemljo, nosil gnoj v košu in pokladal živini.

Očetu se ni smel upirati. Neredkokrat je bil utrujen, da bi se bil zvalil na tla in zaspal. Polagoma mu je rastle moč, prsi so se mu širile, rokó so postale krepke in nenavadno dolge, nogé močne in ukrivljene. Sirovo zdravje je velo iz njega. Pehal se je, da bi prekosil očeta.

Tega prekositi ni bilo težko. Bil je bezgola, ki ni delal nikoli naglo, le ustavil se zlepa ni. Tone pa se je uprl v delo, da se je vse lomilo pred njim in je stal v smehu pred očetom, ki mu je dejal:

«Se boš že utrucal.»

In se ni. V njem se je prebujal nagon. Vse dni je delal, vse noči ga ni držalo doma. Baš v tistih dneh je občutil marsikatero bridkost. Sin samote je bil med sovrstniki malo poznan, radi tega obsovražen in se ni smel prikazati nikamor. Iztaknil je družčino pol ure oddaljenega samotarskega sina Jožeta, s katerim sta delila iste težave in hodila na vasovanje daleč in po mnogih nevarnostih.

Nekoč mu je dejal oče:

«Za ženitev bo še prezgodaj.»

«Kdo misli na ženitev?» je odvrnil sin in odšel naslednji večer zopet z doma.

V jasni zimski noči, ko je sneg hreščal pod nogami, je pribežal nekoč ves zbeگان domov. Z Jožetom sta vasovala v daljni vasi, vso pot so ju lovile neznane sence, da jim je Tone jedva ušel. Naslednje jutro so našli Jožeta mrtvega v zamrzli grapi. Orožniki so prišli poizvedovat, a niso mogli dognati drugega, nego da mu je na sreču spodrsnilo in se je ubil. Toneta je tovariševa smrt preplašila, da se po noči ni več ganil iz hiše.

Padec v potokovo strugo in tovariševa smrt sta bila edina pretresljiva dogodka v njegovi mladosti. Vsi ostali dogodki, prvo obhajilo in birma, so šli topo mimo njega. Dogodki, ki so se dogajali v svetu, so redko prihajali na uho te skrajne samote. V prvih letih mladosti je slišal pripovedovati o železni kači, ki se vije po dolinah in vlačí s seboj ljudi. Slišal je tudi, da se nekje koljejo ljudje in da temu pravijo z drugo besedo vojna. Slednjič je na vse to pozabil.

Mislil je na delo. Prišel je čas, ko sta bila z očetom enako močna. Tisto zimo je zgrabil očeta kašel in ga ni popustil do

pomladi. Ko je zrastle prva trava, je videl, da je premagal očeta. Zdaj je hodil starec za njim, kakor je hodil on nekoč za očetom. Nosil je manjša bremena kot on, pri vsakem delu se je prej umedel kot on. Počasi je lezla skrb na sinova pleča, vse delo na sinova pleča, postal je podoben očetu kakor krajcar krajcarju, po laseh in po bradi, po hoji in po govoru, le da je bil svež in močan, oče pa je lezel v zemljo.

«Tonče,» mu je dejal oče nekega večera, «kako mršno si boš moral izbrati.»

«Mhm,» je dejal sin, ki nikoli ni mislil na to.

«Postal sem ves zaničev. Ali si že poškilil za katero?»

«Saj še ni čas,» je odgovoril sin in se obregnil, kakor da mu je ta hip nerodno začeti taka vprašanja. «Saj je mati še živa.»

Razgovor je bil končan, nihče več ga ni začel znova, Tonče pa ni mislil na ženitev.

Jeram in Jeramka sta se trikrat prepirala, kdo bo prej umrl in je vselej odnehal Jeram, ker je vedel, da gre v družini po navadi vrstni red od žene na moža in ne narobe. Topot je smrt prekršila šego, ki je v teku let postala že zakon, in je prinesla Jeramu naduho.

«Umrl bom,» je dejal sinu, «in ti se še nisi oženil.»

«Saj se bom,» je obljubil Tone.

«Če se ne boš, te prehití mati in ti umrje,» je hropel oče. «Moja poslikana skrinja naj bo tvoja in tolarji, ki so v njej, tudi. Ključ visi na mojem pasu; kadar umrjem, ga vzemi, pa za mater skrbi.»

Ko je oče izrekel, je počakal še tri dni in je umrl.

Tone bi bil moral iti k fari. Preden je šel, je stopil k mrtvecu, mu odpasal pas s ključem in si ga opasal sam. Tako je izpolnil njegovo zadnjo voljo.

4.

Še tisti dan, ko so očeta pogrebili, je Tone odprl v pisano skrinjo. Prvič v svojem življenju. Neznano mu je zaigralo srce, ko je zaslišal škrtanje ključa, tesna misel ga je objela: kaj, če se pokrov ne bo dvignil? Dvignil se je s hreščanjem, dva predala sta zazijala pred njim.

Začrneli in plesnivi papirji so ležali na skrivnostnem predalu. Ni se jih upal dvigniti. Ni se segral pogledati na peč, s katere je slišal lahko pokašljevanje matere, ki je rožljala z lesenimi jagodami paternoštra in se v molitvi in v skopih solzah spominjala svojega moža.

Bal se je, da mu ne poreče: «Tako se zmisliš na svojega rajnega očeta?» Bolj nego take besede, se je bal za srebrnike, ki so se skrivali na dnu skrinje, kupček poleg kupčka, in delali blazino za pasoce se oči. Predstavljal si je, kako bo zaril prste v srebrnino, kako bo dvignil pest goldinarjev in jih spustil, da bodo trkljali nazaj v predal in zvenketali. Ni ga ptičjega petja, ki bi bilo tako sladko.

Spomnil se je na svoje detinstvo. Na nedeljski dopoldan, ko ga je bil oče poseedel v skrinjo, da je mešal med srebrom. Videl se je, kako je vrgel srebrnik po tleh. Tedaj ga je oče popadel in ga postavil na pod. Skrinja se je za njim zaprla za vedno.

Oče je nikoli več ni odprl pred njegovimi očmi. Le enkrat ga je slišal, kako je spustil goldinarje med ostale. Bilo je takrat, ko je bil osemnajst let star in sta gnala opitano živino na sejem in jo prodala. Oče je vse bankovce, kar jih je prejel, že na sejmu zamenjal za svetle tolarje. Ko je Tone počival na peči, in se je očetu zdelo, da spi, je odklenil skrinjo. Počasi je izpraznil žepe v predal, nato je bilo dolgo vse tiho, kakor da stavec pase pogled na denarju.

Takrat je Tone zadrževal sapo. Rad bi bil dvignil glavo, a ni se upal. Čutil je očetov pogled, ki ga je izpraševal, če spi.

Bolj ko je rastel, živeje so mu stopali očetovi tolarji pred oči. Koliko jih mora biti, si ni mogel misliti. Kam bodo šli lepi okrogljaki z orli in glavami vladarjev? Ali jih bodo oglodale miši, bodo li začrneli v plesnobi, ali bodo leteli v grob za očetom?

Če je pomislil, da bodo njegovi, mu je vselej vzvalovilo srce. O, sladkota take misli! Tone je v svojih mislih sanjal, kako bo zavihal rokave do komolcev, kako bo stopil z nogami vanje, jih mešal in brodil v srebru do pasu.

Ko je še vasaal, mu je dejal eden izmed fantov:

«Tone, je li res, da imate pri vas skrinjo bankovcev?»

Kako ve ta pretegnjenec, da imajo v hiši denar? Jedva on to ve in mati, saj oče nč in dan nosi ključ na pasu s seboj. In je odgovoril iz naivnosti po resnici:

«Saj niso bankovci, tolarji so.»

«Pa tolarji,» so mu dejali. In ob drugi priliki: «Tone, plačaj! Tebi je lahko, vam je Leskovec naredil denar.»

(Dalje prih.)

Albert Sirk: Portret g. H.

Kresnice.

Zbral France Magajna.

Tisti, ki spleza visoko po socialni lestvici, najde zgoraj prav toliko blata kot ga je videl spodaj — toda blato zgoraj je pozlačeno!

S čitanjem polnimo našo možgansko žitnico, toda samo tedaj, ko mislimo in ločimo plevel od zrnja.

Najbolj se bojijo smrti tisti, ki pravijo, da so siti življenja.

Tičarjev Tone.

Slavko Slavec.

I.

«Še sabljico pripašem in odpašem — pa sva na konju. Cesar ima tako pravico; vsi jo morajo pripasati, sabljico. Tri leta so kratka. Tri leta me počakaš. Jaz bom še zmerom fant, ti boš še zmerom mlada — pa se vzameva. Nič ne maraj, če odhajam; brž bom nazaj — še bale ne boš mogla tako hitro pripraviti.»

Tako je govoril Tičarjev Tone Svetkovi Ivanki. Ona je stala pri domačem vodnjaku, metala s kupa zelenjave velika prgišča v vedro pri koritu, pomešala vsako prgišče z močnimi rokami, ki so jim bili rokavi do komolca zavihani, ter devala cedéčo se vrtnino na rahlo nagnjen ploh na tleh. On je grizljal zeleno travnato bilko in se pred njo prestopal tako, da ji je vedno vsaj malo videl cvetoče lice, ki je bilo od sklonjenega dela še bolj rožnato nego navadno.

Na njegove besede so se ji sproti vsiljevali vsi nešteti odgovori, ki mu jih je že tolikokrat povedala, in jih je on prav dobro poznal. Še sabljico pripaše in odpaše, seveda. Toda jutri jo pripaše in potem preteče tri sto pet in šestdeset dni in še tri sto pet in šestdeset dni in znova tri sto pet in šestdeset dni, preden jo odpaše. Vsak dan bo imel štiri in dvajset ur in vsaka ura šestdeset minut. In vse te dneve, ure in minute prebije on daleč, daleč v tujini, ona pa bo zapuščena samevala na svojem domu. Ej, tako kmalu ne bosta še na konju, ne. Tri leta niso tako kratka, kakor se zdijo, če jih človek izgovori; vsako ima pomlad, poletje, jesen in zimo; poletje je dolgo in zima še daljša, brezkončna. Ne bo, ne, tako brž nazaj, kakor misli, in bala bo mnogo pre zgodaj pripravljena.

Dvignila je v večernem solncu glavo ter ga pogledala z vdanim, boleznim nasmehom. Vedela je in videla, da mu ni tako lahko pri srcu, kakor bi bil človek sodil po njegovih besedah. Pritrdila je s ponarejenim pogumom:

«Res, kmalu bova na konju.»

«Ko bi te hentane sabljice ne bilo, bi se že jutri lahko vzela,» je menil Tone. «Bizjakovemu ni treba nikamor, jaz pa moram.

Njega, ki nima neveste, pustijo lepo doma; mene, ki jo imam, gonijo po svetu.»

«Drugih nikar ne zavidaj,» ga je mirila. «Rajši te imam krepkega in zdravega v tujini kakor nadložnega doma. Vsaka je ponosna, če ima fanta vojaka.»

«In da boš lahko ponosna, bo treba meni tri leta ciginiti, otepati komis in delati za druge. Tri leta človeku kratkomalo ukradejo. Dom bi si lepo uredila ta čas.»

Ne da bi kaj odgovorila, je Ivanka stopila na vrt za vodnjakom in natrgala šopek cvetja. Komaj je Tone utegnil stopiti za njo, že se je obrnila, mu naglo snela klobuk ter mu ga s pripetim šopkom dela spet na glavo:

«Če bi me že zdaj dobil, bi se me tudi prej naveličal. Cesar že ve, zakaj te kliče. Počakaj in potrpi; bo potem še lepše.»

«Lahko bi bilo že zdaj, brez čakanja in trpljenja.»

Solnce je lezlo za goro. Zareča obla se je zožila v svetel srp in ugasnila. Par oblačkov se je krvavo raztegnilo v dve dolgi, ozki lisi, ki sta prepregli obzorje.

«Po večerji pridem po slovo,» je dodal Tone in krenil čez polje. Preden ga je skripla visoka vinska brajda, je zamahnil Ivanki s klobukom in zavriskal. Za robidovo lozo si je še enkrat ogledal šopek na klobuku, ga z ugodjem poduhal in zavil po stezi k poti nad Sočo. Na njegovi desni se je pod skalovjem svetlikala reka, objemajoča z dvema rokavoma prodnat otočič in izgublajoča se na jugu za vrbovjem in topolovjem. Na levi so se do vasi raztezala polja.

Tone je poznal leho za leho, razor za razorom. Vse trate in vsi konci med njivami so mu bili znani. Še preden sta hodila v šolo, sta se z Ivanko in drugimi igrala in podila po njih. Pozneje so ob nedeljah hodili na češnje, ki so v dolgih presledkih silile iz brajd; fantje so splezali v vrhove, dekleta pa so spodaj nastavljala predpasnike. Tone je meril najraši v Ivankin predpasnik in ona se je rada ozirala v njegov vrh. Zadnjih par let sta skoro vsako nedeljo in vsak praznik pod večer šetala med polji in se menila, kako si osnujeta lastno ognjišče. Skoro po vseh njivah je Tone tudi sam kedaj oral, vlačil, kopal ali kosil; ob velikem delu so ga vsi radi imeli za pomača.

Nikdar še ni kakor nocoj občutil, da so vse te njive nekoliko tudi njegove in se ne more tako zlahka odtrgati od njih. Tri leta ne bo več hodil po tratih in kolovozih med njimi, vedel ne bo več, kako so preorane in posejane in ne bo več mimo gredé voščil dobre sreče oračem in plevicam. Tri dolga leta ne bo več šetal z Ivanka mimo razorov in leh.

Mesec se je zasvetil na vzhodu in Tone-tu je privrela iz grla pesem:

Soča voda je šumela.
mesec je na nebu s'jal...

Blizu vasi ga je srečal stari Svetek, vračajoč se z lopato in kopačo proti domu.

«Tri leta ne bo več šumela, Tone,» je prekinil pevca.

«Bo pa pozneje, oče,» je odvrnil Tone.

«Pozneje pa, pozneje.»

«Tri leta minejo, kakor bi pihnil. Potem smo na konju.»

II.

Tako hitro leta ne tekó. Kakor bi pihnil, niso minila. Spočetka se je vsak dan zdel Ivanki leto. Nestrpno je čakala prve Tone-tove vesti. Vedela je samo, da ga je vlak odnesel na sever ali vzhod; kje obstane, odkod ji bo lahko pisal, tega ji doma ni mogel razodeti. Prešlo je prvih sedem dni — sedem dolgih let; drugi teden se je že nagibal h koncu: tedaj je priromalo drobno pisemce in Ivanka ga je željno odprla.

Prsti so ji drhteli, ko je brala, in misli so ji švigale hitreje nego oči preko vrstic. Že govoriti zna ta Tone precej prijazno, dasi se včasih zdi, kakor bi ga bilo lepih besedi nekoliko sram; piše pa še mnogo prijazneje. Govorjene besede izzvene in jih veter odnese, pisane pa ostanejo: človek jih lahko bere ob prvi zarji na oknu med nageljni ali po kosilu na vrtu ali zvečer v sobici ob petrolejki. Zmerom so nove in zmerom pojó.

Kmalu je tudi Tone v daljni ogrski deželi prejel popisan list z drobno cvetko v njem. Tudi njemu se je zdelo, da je Ivanka v pismu zgovornejša, nego je bila doma. «Preneta deklina,» je razmišljal zvečer, ko so se njegovi tovariši vdajali hropečemu smrčanju; «doma se je tajila, v pismu pa ji teče, da bi še povesti pisala. „Sladko srčece“ mi pravi in „makov cvet“ in „moje

izgubljeno jagnje“. Doma me je gledala, kakor bi ugibala, ali sem zanjo ali ne. Iz pisma ne gleda več tako. Prav je storil cesar, da me je poklical sem. Drugače bi se ta potuhnjenka ne bila še tako iz boba izdrla. Tega bo kmalu konec — potem smo na konju.»

Pa je bil šele začetek. Vsak dan je bil Tone na konju — na pravem. Zjutraj in zvečer ga je moral snažiti, donášati mu vode in ovsu in slame; podnevi pa je bilo treba na dvorišču ali na travniku vražje paziti, da ga muhasti lisec ne strese iz sedla.

Pisma so romala z Ogrskega k Soči in od Soče na Ogrsko.

V pismih od Soče je bilo tisoč pozdravov z domačih dobrav do tujih daljav, kakšna vejica rožmarina, dekliškega spomina, ponočni vzdih, bridkostni in tihi. Bil je v pismih vrtec ograjen in nagelj razcveten in bil je breskov cvet in ves ta božji svet. Bile so mile ptice in bil je klas pšenice, največ pa je bilo vročih željá iz zvestega srcá.

Ogrska pisma so bila poslana čez hribe in doline, čez vode in planine, k preljubi nevesti, vdani in zvesti. Vpraševala so, ali Soča še zmerom šumi in kako se ljubici godi. Trdila so, da je ni dolinke ne gorjanke, lepše od Ivanke. Obetala so, da fantova zvestoba ne ugasne do groba.

Tako so se njuna pisma začenjala in končavala. V sredi pa je bilo še mnogo drugih vrstic z vsemi domačimi novicami, ki so se bile od zadnjega pisma nabrale.

Pred pustom je Ivanka razodela Tonetu, da jo fantje in dekleta vsako nedeljo vabijo kam na ples, a ona da nikamor ne gre. «Plesa zame ni in ga ne bo, dokler te ne vidi moje oko,» je zapisala.

Tone se je zadovoljno nasmehnil, ko je to bral. Tudi sam ni hodil nikamor. Tovariši so ga ob nedeljah popoldne pregovarjali, naj gre z njimi, da si ogledajo, kako Ogrji in Ogrke plešejo, in se tudi sami z njimi zavrtijo, če prilika nanese. Pa ni šel. Rajši je z njenimi pismi v žepu krenil v polje in v samoti prebiral njene drage vrstice. Le ko je snežilo ali če je burja brila, je včasih šel z drugimi v muzej. Najbolj ga je zanimal oddelek s plugi, branami in drugim orodjem.

Nekoč so mu tovariši rekli, da gredo v muzej, kjer so zbrani vsi ogrski pridelki.

Albert Sirk: Kraške bajte.

To bi bil tudi on rad videl, zato je šel z njimi. A ko so stopili v prostorno dvorano, je zagledal ob stenah po žametnih klopek pod velikimi zrcali mnogo veselih, gologlavih in golorokih deklet, ki očitno niso čutila, da zunaj škriplje trda zima, ker so imela le malo prav lahke obleke na sebi. Novo družbo so prijazno pozdravila in jo vabila k sebi.

«Kaj taki so ogrski pridelki?» je vprašal Tone.

«Le bliže, le; boš videl, kako so sladki,» je odvrnil brkati tovariš poleg njega.

«Sami si jih glejte,» je dejal Tone, se naglo obrnil in odkorakal iz palače. Tovariš je planil za njim in ga vlekel nazaj, češ, naj ne bo tako otročji. A Tone ga ni poslušal. Odhitel je v kasarno in še tisti večer je Ivanki popisal, kaj ga je zadelo.

«Vidiš, kaj se ti je primerilo,» mu je odpisala. «Jaz ti popolnoma zaupam in vem, da me ljubiš, a dokler se ne vrneš in dokler si pred oltarjem ne porečeva „da“, se moje

srce ne bo pomirilo. Tudi jaz moram poslati tebi neveselo novico. Povedali so mi, da tvoji materi ni prav, ker pišeš njej le vsak mesec, meni pa vsak teden. Če je to res, te prosim, da piši njej vsak teden, meni pa po enkrat na mesec. Jaz rada potrpim, da le ne bo besed.»

«Tega ne morem,» je odgovoril. «Obe vaju imam srčno rad, a njej nimam toliko povedati kakor tebi.»

Mati pa je bila resnično užaljena. Uslužne sosedice so prinesle Ivanki na uho, da Tičarka take neveste ne mara.

Pismo od Soče, ki mu je došlo tiste dni, je bilo tako žalostno, da je Tone stopil pred stotnika in si izprosil velikonočni dopust.

Iz daljne ogrske dežele je prišel po Ivankine piruhe. A matere ni omečil.

«Jaz ne maram delati zdražbe v vaši hiši,» je jokala Ivanka, ko sta na velikonočni pondeljek popoldne šetala zopet po domačem polju.

«In jaz te nikdar ne zapustim,» je izjavil Tone odločno. «Ti moraš biti moja. Če se mati ne vda, se ji umakneva. A vzela se bova.»

«To bodo vice. To bo pekel,» je tožila Ivanka.

«Ne bo, ne. Kaj boš jokala? Malo je tašč, ki bi rade videle nevesto. Tudi moja mati ni drugačna. Če bo videla, da ni drugače, odneha in se ti privadi. Če se pa ne: svet je velik, poiščeva si pod kako drugo streho miren kot. Boš videla, da bova srečna. Da bi le ta cesarska leta bila v kraju — potem sva na konju!»

In spet ga je odnesel vlak.

(Dalje.)

V vinskem hramu.

Tiho, žalostno nocoj,
moji bratje, je med nami!
Mračni so ti vinski hrami
in gorjup je čaš napoj.

Se točajke lepi smeh
je kot daljna, mrtva solnca...
Misli vlačijo brez konca
se kot megle nam po tleh.

In ljudje okoli miz
tragične igrajo uloge —
Naše duše pa, uboge,
umirajo od večnih kriz.

V kotu ždi zaljubljen par,
mož ženico z drugo vara —
Nas pa ljubica ne mara,
kot da smo ničvredna stvar!

Vse je kot pomladni cvet,
ki brezskrbno solnce uživa —
Nam trpljenje pa naliva
v kupo src nemir, preklet.

Samo mi smo kakor čas,
ki nemirno v večnost cvete...
duše nam v zorenje gnete
hrepnenja strog ukaz.

Pa nalijmo vsaj za hip
si od vina pozabljenja,
da od misli, solz, trpljenja
loči se srcá utrip!

Na križišču daljnih cest,
kjer se najdemo po smrti,
bodo cilji nam odprti
v tajnih večnosti prelest.

Janko Samec.

Potočnice v kovačnici.

Potočnice v črni kovačnici,
kaj delajo ubožice v nji?
Ne raje ob vodi cvetele bi,
strmele njih sinje oči?

Glasno pojó udarci v taktu trdó:
pa takó, pa takó,
delo mora končati za dne.
In železo žari in voda šumi,
ko žerjavico meh razžari,
se svetijo črne roke.

Ali zdaj zdaj se ozre rjav obraz
na tiho, na skrivaj na šopek cvetic,
in vselej se mu zdi, da zasliši znan klic:
Ne pozabi me, dragi, ves čas!

R. Dehmet. — F. Bevk.

Albert Sirk: Kanal.

Dogodek v gostilni ob Temzi.

Jerôme K. Jerôme.

Nekega lepega večera sva prišla George in jaz v Wallingford, zavila v malo gostilno ob reki, da prebija v nji dan in nato prenočiva. Šla sva v pivsko sobo, sedla k staremu možu, ki je kadil dolgo pipo in pričela govoriti. On je nama dejal, da je bilo ta dan lepo vreme, midva sva dejala, da je bilo prejšnji dan lepo vreme, in nato smo dejali vsi skupaj, da mislimo, da bo naslednji dan lepo vreme, in George je pristavil, da kaže dobra letina. Po tem pogovoru je prišlo na nekakšen način na dan, da sva tujca v tem kraju in da nameravava naslednji dan odpotovati.

Nastal je odmor, naše oči so se med tem pasle po sobi in obstale na malem zabojčku iz stekla, ki je visel pod stropom in vseboval nagačeno postrv. Na to postrv sem postal pozoren, kajti bila je nenavadne velikosti. V prvem hipu sem v resnici mislil, da je polenovka.

«Ah,» je spregovoril stari mož, ki je sledil mojemu pogledu, «to je lepa žival, kaj ne?»

«Res, nenavadna,» sem zamrmral.

In George je vprašal starega moža, kaj misli, koliko riba tehta.

«Osemnast funtov, šestnajst unč,» je odgovoril najin prijatelj, se dvignil in si oblčil suknjo. «Da,» je nadaljeval, «šestnajst let je od tega, kar sem jo ujel. Plavala je baš pod mostom. Mislim, da ne bodo tako kmalu ujeli tako velike ribe. Lahko noč, gospoda, lahko noč.»

Šel je iz gostilne in naju pustil sama. Najine oči se niso mogle odtrgati od ribe. Bila je v resnici neverjetno velika postrv. Med tem je vstopil v izbo pismonoša z vrčkom piva v roki in pogledal nanjo.

«Velika postrv, kaj ne?» se je obrnil George nanj.

«Da, prav imate, gospod,» je odgovoril mož in nadaljeval po požirku piva: «Morda vaju ni bilo tu, ko je bila riba ujeta?»

«Ne,» sva odgovorila, «midva sva tujca v tem kraju.»

«To je nekaj drugega,» je dejal pismonoša. «Baš je preteklo pet let, odkar sem ujel to postrv.»

«O, torej sto ji vi ujeli?»

«Da, gospod,» je odgovoril stari premetec. «Ulovil sem jo baš pod skalo neke nedelje popoldne. Čudovito je, da sem jo ujel na muho. Navadno sem lovil ščuke in na postrv niti mislil nisem. Bil sem ves iz sebe, ko sem jo zagledal. Da, da, šest in dvajset funtov je tehtala. Lahko noč, gospoda, lahko noč.»

Pet minut pozneje je vstopil nov gost, ki nama je pripovedoval, da je ujel postrv nekega zgodnjega jutra v mrežo. Ko je ta odšel, je vstopil zastaven, boljše oblečen človek in sedel k oknu. Bili smo tiho. Toda George se je slednjič obrnil do novodošleca in mu dejal:

«Oprostite za predrznost; ker sva tujca v tem kraju, vas prosiva, da nama poveste, kako ste ujeli postrv?»

«Kako mislita, da sem jaz ujel postrv?» je bilo njegovo začudeno vprašanje.

Dejala sva mu, da nama tega nihče ni povedal, a sva nagonsko čutila, da je bil srečni ribič baš on.

«Da, to je čudovita, zelo čudovita reč,» je odgovoril mož smeje, «zakaj jaz sem jo v resnici ujel. Ali, da sta vidva to uganila, to je res komično.»

Pripovedoval nama je, kako jo je dobil in natančno stehtal; imela ni nič manj nego štiri in trideset funtov. Nato je šel in vstopil je krčmar.

Pripovedovala sva mu različne zgodbe, ki sva jih slišala o njegovi postrvi, in vsi trije smo se od srca nasmejali.

«Poznam jih,» nama je dejal, «ki so vama to pripovedovali. Ha, ha! Ta je res dobra. Da, da, ti bi mi bili dali ribo, če bi jo bili ujeli! Ha, ha, ha!»

Pripovedoval nama je pravo zgodbo o ribi. Bil je še deček, ko jo je ujel. Ne po svoji spretnosti, ampak radi sreče, ki jo imajo dečki, kadar gredo raje k potoku nego v šolo. Ta postrv ga je obvarovala kazni in celo učitelj je dejal, da se je zaradi take ribe izplačalo izogniti pouku.

V tistem trenutku so ga poklicali iz izbe, George in jaz sva znova strmela v ribo; bila je v resnici čudovita postrv; bolj ko sva jo gledala, večje je bilo najino strmenje. George je splezal na stol, da bi jo lažje opazoval. Stol se je prevrnil in George se je v strahu oprijel skrinjice z ribo, ta pa

se je odtrgala in padla z velikim truščem na tla.

«Pa vendar nisi poškodoval ribe,» sem zaklical v strahu in planil pokoncu.

«Upam, da ne», je dejal George in se previdno dvignil, da bi preiskal nesrečo.

V resnici, zgodila se je bila nesreča. Postrv se je bila razbila v tisoč koscev — jaz pravim tisoč, morda jih je bilo samo devet sto, zakaj jaz jih nisem štel. Bilo je res čudovito, da se je mogla nagačena postrv na tako drobne kosce razbiti. Bilo bi res čudno, če bi bila postrv nagačena, kar pa ni bila. Ta postrv je bila narejena iz snovi, ki se je dala razbiti.

Naravno je, da naju je ta ribja zgodba tako užejala, da sva po veselem večeru šla pozno v posteljo. George in jaz sva imela eno samo sobo; toda dve postelji.

Prižgala sva sveči, ki nama jih je veter ugasnil, ko sva stopila v sobo. Slekla sva se v temi in splezala v posteljo. Toda mesto, da bi šla vsak v svojo posteljo, sva zlezla oba, ne da bi vedela, v eno in isto. Eden je legel k vzglavju, a drugi k vznožju. Za trenutek sva molčala oba, nato sem zašepetal:

«George?»

«Kaj je?» se je oglasil ta z drugega konca postelje.

«Čuj, v moji postelji leži nek mož, njegove noge so poleg moje glave».

«Kako komično je to», je odgovoril George, «v moji postelji je tudi nekdo.»

«Kaj boš ti napravil?» sem ga vprašal.

«S postelje ga bom vrgel», je odgovoril George.

«Jaz bom storil isto», sem menil hrabro.

Po kratkem boju sta zleteli dve telesi na tla, bolesten glas je bil slišen iz teme:

«Čuješ!»

«Da».

«Kako je s teboj?»

«Če hočem govoriti resnico, me je moj potepuh vrgel s postelje».

«Moj mene tudi. Kaj misliš! Meni ni baš všeč ta gostilna z razbito postrvjo».

Snaga je mati zdravja in reda.

Mantegazza.

Bolezni ne napadejo ljudi kakor blisk z neba, marveč so le posledica slabih navad in pregreh proti naravi.

Hipokrat.

Franc Mirt: Solčni zahod.

Kraško ptiče.

† Srečku Kosovelu.

Sitan, neugledan, ko najzadnji cvijet,
izmedju borova i sred tužnog stijenja
niknuo je Srečko i počeo «pet»
(malo zaneseno ptiče!) pjesmu vrienja.

Buntovan, a opet preslavenski mekan
on je već zarana iskidao grudi,
i kad je počela pjesma da naš čudi
došao je o njem teški glas, ne čekan:

«Njegove su bone i duboke oči
uvele, a ruke što stihove kite
klonule su mrtve, prerano prebite...»

I kao što negda divno Stražilovo
za mladahnim Brankom omrklo je bilo
za poetom svojim Kras je zatugovo.

Sav je kraj razapet na tuđu i bolju,
a nad borovima i po blijedom polju
noću ko da tuče jedno mrtvo krilo...

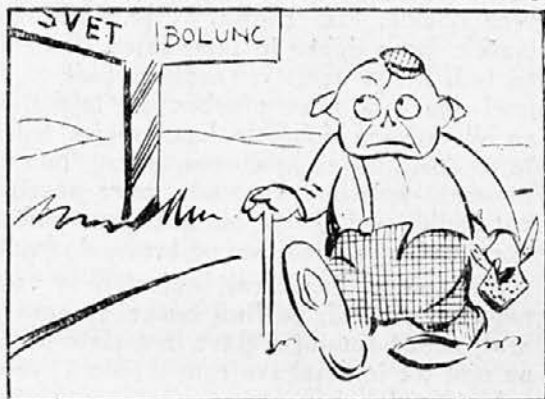
Ive Mihovilović.

Mihec in velikan.

Mihec je ostal sedaj brez dela, jesti je pa le moral. Odpravi se z doma s trebuhom za kruhom. Pride v gozd in naleti na hudega

«Kaj to?» pravi Mihec, katerega je skoraj veter odnesel, ko je velikan zamahnil. «Meni se bo pa kar voda pocedila.» To reče in vzame iz robca debelo kepo skute, ki jo je bil vzел z doma, dene jo na koleno in

velikana, ki mu preti, da ga bo pojedel. Mihec se ga prav nič ne ustraši.

«Ti boš mene?» se postavi in se dela močnega. «Majhen sem, majhen, a močan kakor ti, če ne še bolj.»

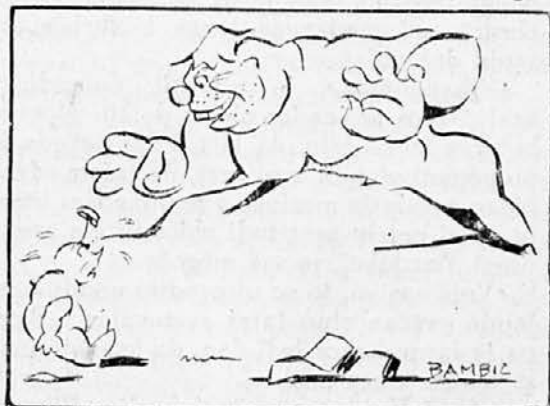
Velikan se mu smeje in mu ne verjame. Začneta se prerekati, kdo je močnejši in skleneta, da se drugo jurto poiskusita.

Drugo jutro gresta na vse zgodaj na goro

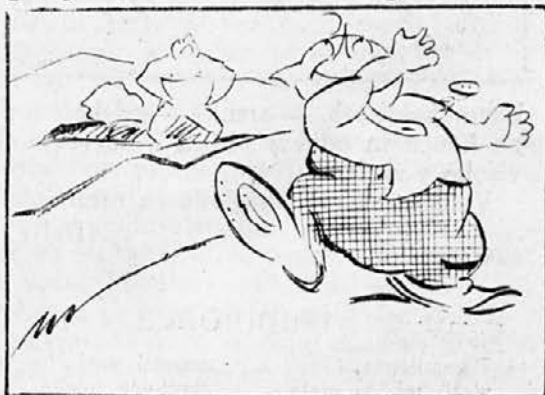

udari s pestjo, da brizgne na vse strani.

Velikan se čudi, a vendar še ni docela uverjen o Mihcevi moči. Zato gresta naslednje jutro zopet na goro, da pomerita, kdo vrže kamen v večjo daljavo. Ko prideta na goro, odlomi velikan debelo skalo in jo zaburi v daljavo. Mihec pa izvleče skrivaj iz žepa vrabca, ki ga je med potjo ujel in ga spusti, da zleti daleč za goro. Velikan

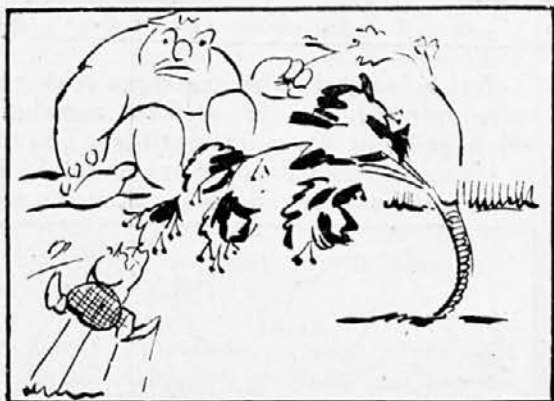

drobit kamenje, kdo ga bolj razsuje. Ko prideta na mesto, odlomi velikan debelo skalo, jo dene na koleno in udari s pestjo, da se razleti v prah.

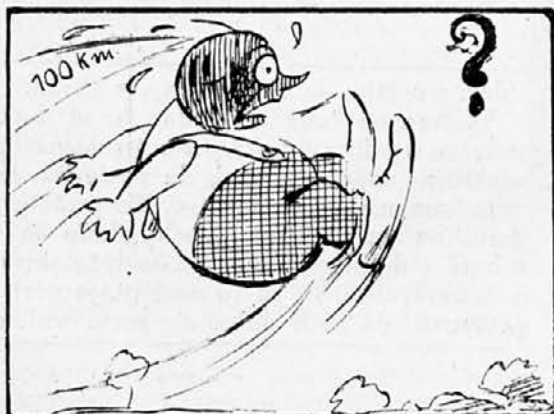

se ne more načuditi Mihcevi moči. Ker sta torej oba korenjaka od nog do glave, se domenita, da bodeta odslej živela skupaj v velikanovi jami.

Tako živi sedaj Mihec z velikanom in se dela, da je silno močan. Ko pride pomlad, gresta nekega dne na črešnje. Velikan stegne roko in pripogne vrh črešnje do

tal, da se tudi Mihec obesi nanj, in zobljeta oba. Pa glej, velikan opazi na drugem drevesu še lepše črešnje, zato hoče prepustiti ta vrh Mihcu, ki je tudi močan. Kakor

hitro spusti vrh, — smuk! — odskoči s silo po koncu in odnese Mihca z največjo silo visoko v zrak.

Velikan se reži in gleda za njim.

(Dalje.)

Pikapolonca.

Pikapolonca,
zleti mi s prsta
in mi prinesi
datljev iz Trsta!
Pa še prinesi
hitro s Proseka

mamici naši
sladkega mleka,
a iz Štivana
in iz Devina
ateku našemu
rdečega vina!

Radivoj Rehar

Kako, da niso odrli Bufija na meh?

Ferdo Plemič.

Bufi je bil velik dostojanstvenik na kraljevem dvoru, kosmat je bil, brkat in repat. Ali pustimo to in začnimo rajši z našo pravljico. —

Nekoč je živel v deveti deželi kralj, prav dober je bil in lepo rejen, tako da so ga imeli vsi radi. In tudi on je imel vse rad brez izjeme, tudi Bufija, ki je bil njegov maček, prav dober in lepo rejen, tako da so tudi njega imeli vsi radi, in tudi on je imel vse rad, prav posebno pa miške, ki so bile seveda dobre in lepo rejene, kakor je to dostojno na kraljevem dvoru, in zato so imele tudi one vse rade, prav posebno pa sladki med, ki je bil tudi prav dober. Torej radi so se imeli vsi od kralja do meda.

Med pa je imel kralj najrajši, še rajši negoli Bufija, ali pa Bufi miške. In zato je kralj nekoč zmajal z glavo in z zlato krono na njej ter je dejal svojemu tajnemu svetovalcu Mardoheju:

«Mardohej, če se prav spominjam in nisem ponoči kaj narobe sanjal, potem je bilo včeraj v tem loncu mnogo več meda, negoli ga vidijo danes moje oči.»

Svetovalec se je začudil, da ga kralj vprašuje po medu, in je rekel velevažno:

«Veličanstvo, vendar ne boste mene dolžili, da se takole skrivaj oblizujem ob vašem medu, recimo, kadar se vi ravno vstran obrnete od medenega lonca k skrbem za svojo državo!»

«Pikapolonca,» je odvrnil dobrodušni kralj, «tega te vendar nisem dolžil! Mogoče bi sicer lahko bilo, da si ti kdaj nevede in po pomoti vtaknil svoj prst, ne rečem ravno palec, vendarle mezinec v moj medeni lonec in da si potem prst tudi obliznil. Na svetu, dragi Mardohej, je vse mogoče...»

«Veličanstvo, to se ni zgodilo nikoli,» zatrjuje svečanostno tajni svetovalec. «Sicer pa je jasno kakor beli dan, da kradejo med iz vašega lonca miši.»

«Miši? Kaj?» se začudi kralj. «Pikapolonca, od kdaj so pa miši v našem kraljevem gradu? Ali nimamo višjega tajnika Bufija na dvoru, ki je zaprisežen za tako delo, da ne bo miši nikoli pri nas?»

«Imamo ga,» dè z zlobnim nasmehom tajni svetovalec, «ali vitez Bufi se je že preobjedel in mu miši ne dišijo več. Pa ker smo napeljali razgovor že na to sitno zadevo, predlagam, da ostro kaznujete Bufija, ki zanemarja očitno svoje svete dolžnosti in daje tako slab zgled.»

«Pikapolonca!» se začudi kralj, ki se ni začudil nikdar na drugačen način, «pikapolonca, torej je Bufi kriv, da je meda vedno manj. Ta pa je imenitna! Tedaj ga bomo sodili in obsodili po deželskih zakonih in pri deželski pravici. Ni kleka, da ne bo visel, če ne za vrat, pa vsaj za rep!»

Tako je odločil kralj in tako se je tudi zgodilo; kakor bomo slišali takoj.

Višjega tajnika Bufija so torej sodili. Sodniki so bili strogi gospodje brez vsakega usmiljenja, ali Bufi je bil premeten maček, kakor so navadno vsi mački. Ko so ga povlekli za rep ter ga pritirali na ta način pred sodni dvor, je izjavil v svojem mačjem jeziku, da se ne bo nikoli branil kazni za zanemarjeni mišji lov, če se kaznujejo tudi vsi oni, ki so krivi, da je on grešil; ki so tedaj *odgovorni* za njegov greh. Sodniki mu niso mogli ugovarjati, saj je maček govoril tako, kakor so govorili deželski zakoni. Ali preden so se odločili, so sporočili vse kralju, kako se maček Bufi izgovarja, in kaj jim je storiti.

Ko je kralj to slišal, je prikimal in je dejal: «Bufi ima prav! Tako naj se ga sodi, kakor gre. Kdor je odgovoren za Bufijev greh, tega tudi primite in obglavite ga. Slednjič pa odrinite še Bufija na meh, da bom imel vsaj mehko kučmo za zimo, kadar me zlata krona preveč mrzi in pritiska.»

Tem modrim kraljevim besedam je svetovalec Mardohej takoj pritrdil, ker on Bufija ni mogel videti že od takrat, odkar ga je ta prasnil po nosu. Ali Bufi temu ni bil čisto nič kriv, ker je on tedaj mirno prežal za loncem z medom in je čakal na miši. Svetovalec Mardohej je pa prav tedaj slučajno zopet enkrat pokukal v tisti lonc. Bufi je mislil, da je svetovalčev debeli in rdeči nos miška, pa je hlastnil po njem. Odtod sovraštvo. Ali kdor sovraži, temu bo sedemkrat vrnjeno. In to je res.

Sodniki so sedaj skrbno iskali one, ki bi bili odgovorni za Bufijevo lenobo v

službi. Najprej so prijeli grajsko kuharico, češ, da daja mačku preveč jesti, in da zato Bufi ni za nič. Grajska kuharica pa je imela čvrst jezik in se je lepo izmazala iz zadrege takole:

«Kako ne bom dajala revčku jesti, ko pa ostaja od kraljeve mize toliko jedil?»

«Kako to, da ostaja toliko hrane?» so vprašali strogi sodniki, katerim ni nikoli nič ostajalo.

«Ker povabljena gospoda premalo je,» je odvrnila kuharica.

«Aha, tako je!» so odvrnili strogi sodniki, «torej bomo to gospodo prijeli!»

Bog nas varuj, kaj se je sedaj zgodilo! Deset vojvod, sto grofov, tisoč vitezov in enega pesnika so prijeli — same povabljenke pri kraljevi mizi. In vsi v špekhamro, vsaj dokler se ne razjasni zamotana zadeva. Pa se je kmalu razmotala. Pesnik se je trikrat zaklel, da na njegovem krožniku ni ostalo nikoli nič pametnega, to je, niti zrnca soli; drugi pa so dejali, da zato jedo tako malo, ker so povabljeni vsak dan h kraljevi mizi, tako da se jedva morejo odihniti od ene pojedine do druge. Zato jih vendar ni treba zamehuriti.

Vse to so povedali sodniki kralju, ki je zmajal z glavo: «Za pesnika ne rečem, da ne gre ura prav, mož je potreben; ali vsi oni drugi... Pikapolonca, kdo pa vabi toliko ljudi k moji mizi? Ne rečem, da bi ne zmoget, ampak tudi... če že pridejo, naj jedo!»

«Kdo vabi?» so odgovorili sodniki, «tajni svetovalec vabi vendar.»

Sveti Ambrož, sedaj so zaprli tajnega svetovalca. In dobro je še bilo, da se je pri tem vse ustavilo, ker če bi bila šla stvar le malce naprej, bi radi tega presnetega Bufija zaprli še vas in mene, ki vam pripovedujem to lepo pravljico in ki smo čisto nedolžni pri vsem tem.

Tajni svetovalec, gospod Mardohej, namreč ni bil mož, ki je padel z lune, temveč je vedel, kako se vsaki stvari streže.

Ko so ga torej prijeli gospodje sodniki v živo, je odgovoril možko: «Kaj ne bi vabil ljudi, saj je bil vedno tak običaj v deželi! In slednjič izgovarja za taka povabila naš kralj.»

Zdaj so — ne kralja niso prijeli, ker ga nihče ne sme prijati, ali z lepimi in ponižni-

mi besedami so mu razložili vse; kako se je začela nemarna pravda z Bufijem in s kuharico, kako je prišla do tajnega svetovalca in do kralja samega.

«Pikapolonca!» vzklikne dobri kralj in se popraska po pleši, «pikapolonca, ne bi verjel, da gre odgovornost za enega preobjedenega mačka tako daleč!»

Nato se zamisli in pomežikne svojemu siugi Pepčku: «Pepček, že vidim da si bom moral naročiti zimsko kučmo kje drugje, ker mi je Bufi takrat ne bo dal. Pa naj skače maček še po svoji volji po mojem gradu! Ali to ti povem Pepček, lonc z medom bova stavila od sedaj naprej v mojo skrinjo in pod ključ!»

Vidite, zato Bufija niso odrli na meh, temveč so ga pustili v njegovi zanikerni službi, dokler ni čaščen in slavljen umrl kakor zgled vseh dobrih mačkov, zadet od debelušne kapi in objokovan od številnega mišjega zaroda. In kdor vam to piše, ima prav takega mačka pri hiši; menda mu je brat ali svak.

Igra z besedami.

Tam gori na gori
pri svetem Mohori
sem tekel, sem padel,
sem štrukelj popadel,
ga v maslo pomočil,
po grlu potočil,
je rekel: šterbunk!

Pitka in petelin.

Pitka in petelin sta šla brat lešnike. Petelin je skočil na leskov grm in utrgal lešnik.

«Vrzi mi ga doli,» je prosila pitka. Petelin ji ga je vrgel in ji je zlil oko.

Pitka je dejala: «Le čakaj, petelinček, ker si mi zlil oko!»

Petelin je dejal: «Kaj je koza objedla grm?»

Koza je dejala: «Kaj me ni pastir varoval?»

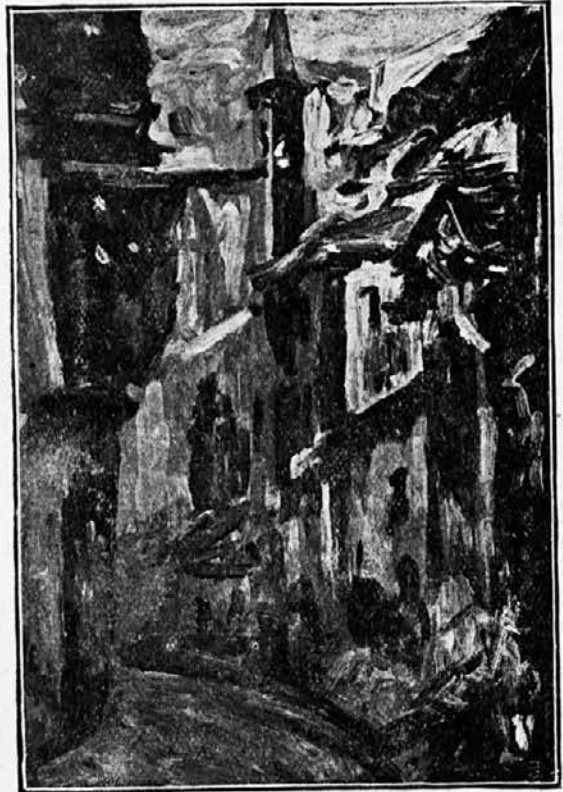
Pastir je rekel: «Kaj mi ni dekla skuhala južine?»

Dekla je rekla: «Kaj mi ni mlinar zmlel moke?»

Mlinar je rekel: «Kaj mi je volk popil vso vodo?»

Volk je rekel: «Kaj me je solnce tako močno grelo?»

Solnce je reklo: «Kaj je Bog tako ukazal?»

Otroška slika. Narisal Dušan Milavec, Trst.

Otrok ob nevihti.

— Glej, črni oblaki nad poljem jesenskim se [zbirajo,

o mamica moja! In mene je strah —

Otrok moj, ne bodi kot zajček mi plah!

To angeli božji so, ki vratca nebeška zapirajo...

— In bliski žareči kot meči med sabo se križajo,

o mamica moja, v daljavah nebá —

To sveti so dobri, ki v vrstah po dva in dva

z gorečimi svečkami božjemu tronu se bližajo...

— A kaj so ti strašno grmeči glasovi, ki se gajo,

o mamica moja, do dna mi srca? —

To duše so rajne, ki uzrle bi rade Boga,

pa s Petrom — ključarjem pred vratci se božjimi [kregajo...

— In kaj so te kaplje ledene, ki v roke

[me vbadajo,

o mamica moja, kot igel nabrušenih ost? —

To božjega srca so žalost in srd in bridkost,

ki v solzah pekočih raz lica oložna mu padajo...

Janko Samec,

Kultura in potrebe.

J. P.

«Kdor ničesar ne rabi, je bog, kdor rabi najmanj, ta je bogu najbližji,» tako je učil starogrški čudak Diogen. Zvest temu načelu je hotel znižati svoje življenjske potrebe do neznanosti. Sel je stanovat v sod z izbitim dnom. Pri sebi je imel kupo, iz katere je pil vodo. Ko pa je videl pastirja, da pije iz perišča, je vrgel še kupo v stran in pil tudi on iz perišča.

Kako bi sodil o nas čudaški Diogen, če bi se danes vnovič prebudil v življenje? Življenjske potrebe namreč prav nič ne padajo, ampak silovito rastejo. Priroden človek je imel najmanj potreb. Stanoval je v jamah, zavijal se v živalske kože, napravljajl orožje sam iz kamenja in kosti ter živel od lova. Čim bolj pa je napredoval, tem bolj se je širil krog njegovih življenjskih potreb. Ker je izgubilo njegovo življenje na enostavnosti in preprostosti, se je moral družiti, osnoval je važno socialno stvarbo — državo, vpeljal denar itd.

Ves stari in srednji vek se je krog potreb širil, kaj pa šele v novem in najnovšem veku, v dobi iznajdb. Vsakdanje potrebe so tu silno poskočile, in to ne samo pri privilegiranemu razumništvu ali plemstvu v prejšnjih časih, nego zlasti pri preprostem ljudstvu. Vzrok temu je iskati v kulturnem prebujenju najširših plasti ljudstva.

Sami se lahko spominjamo, kako so živeli naši stari očetje, skromno in mirno. Ob delavnikih so nosili močne irhaste ali domače prtene hlače, hodili poleti bos, pozimi pa so obuvali «košpe» ali «coklje», obuvalo domačega izdelka z lesenimi in močno okovanimi podplati. Ob nedeljah so se oblekli v volneno obleko, istotako domačega izdelka, katera se je navadno podedovala vsaj skozi dva rodova. Hrana je bila ubožna, mnogokrat preveč skopuška.

Naše vsakdanje življenjske potrebe njihove znatno presejajo. Na prvi hip se zde celo

nesorazmerne in naravnosti pogubne, ako pomislimo na pr., da kupujemo danes vso obleko in skoraj do zadnjega kosa perila, razen kakega para nogavic, ki ga splete stara mati. A ne samo pri obleki, nego tudi pri orodju in drugem se poslužujemo kupljenih tovarniških izdelkov. Vendar pa to ni tako hudo, kot izgleda na prvi hip. Živimo namreč v povsem drugačni dobi, v kateri je stroj izpodrinil ročno delo, ker je hitrejši in torej cenejši. Nikomur bi se na pr. ne splačalo več tkati doma platna, ko pa ta čas lahko veliko koristnejše in plodonosnejše upcrabi. Domača obleka bi ga razmehroma več stala kot kupljena. Ako naše telesne potrebe prav presoiamo, niso ravno tako ogromne in prejšnjim neprimerne.

Potrebe, o katerih lahko rečemo, da so popolnoma nove, pa so one, ki izvirajo iz našega duševnega življenja. V tem pogledu ima kulturni človek neprimerno večje potrebe od primitivnega človeka. Danes, ko je kulturno prebujen ves narod, se te potrebe toliko bolj poznajo, dasi niso ravno tako ogromne. Omenim naj v prvi vrsti šolo, za katero se izdaja največ denarja. Šola pa ne more še zadovoljiti človeka, ki takorekoč ne bo dosegel v kulturnem oziru nikdar svojega končnega cilja, ki mu je stremljenje po vednem višjem vrojeno in mu je vse življenje sploh le izpopolnjevanje.

Samoizobrazba je tem bolj nujna pri kmetskem ljudstvu, ki ima manj stikov s kulturnim svetom. Te stike si mora vpostaviti s knjigami, časopisjem in revijami. Odklanjati knjige in iti preko samoizobrazbe, je blazno. Izgovor, da zadostuje kmetu to, da zna dobro sukati kramp in lopato, je lesen in ne drži. Tudi, ako hoče naš kmet samo le dobro gospodariti, mora biti podkovan v naprednem gospodarstvu, poljedelstvu itd., imeti vpogled v trgovino in dalje v širni svet, da pozna gospodarstvo drugih dežel. Mislim pa, da se nihče ne zadovolji samo s tem, nego hoče tudi kot

človek, ne oziraje se na stan, nekaj pomeniti.

Od prvega, kakor tudi drugega slučaja nas vodijo poti zopet do neizbežnosti duševnih potreb kulturnega človeka, katere moramo ne samo upoštevati in priznavati, nego jih tudi zadoščati. Saj tudi niso take, da bi bile neutešljive.

Ločiti pa je ostro prave duševne potrebe od raznih drugih pritiskov in «modernih» potreb, ki nimajo z omenjenimi ničesar opraviti, a se vendar mnogokrat pojmujejo kot take. Saj nisem naletel le na enega človeka, ki mi je dopovedoval, da je n. pr. kajenje — kulturna potreba. Človek, ki veliko duševno dela, mora dražiti svoje živce s tobakom, mi je zatrjeval. To je budalost, da večja biti ni možna. Take potrebe — tu bi lahko navedel še celo vrsto drugih, kot pijančevanje, lišpanje i. dr. — moramo odločno odklanjati, ker ne spadajo med duševne potrebe kulturnega človeka in niso nič drugega nego kvarne razvade, izvira-joče iz raznih strasti.

Tu podpišemo z obema rokama staro — in le v tem pogledu zakon — Diognovo načelo, v duševnem oziru pa jo moramo na nečudaški način t. j. prav razumeti.

Makrokozmos in mikrokozmos

Lavo Čermelj.

Dal bi bil lahko temu članku tudi naslov «o zvezdnem in astronomskem svetu.» Toda čitatelj gre prerad preko tega, kar diši, če tudi le od daleč, po fiziki in kemiji ali slični «ropotiji». Tako pa se bo morda oni, ki sta mu naslovni besedi znani, vendarle preril skozi te vrstice, da izve vsaj, kakšen pomen imata ti besedi danes. Komur pa nista niti besedi znani, bo ravno v tajinstvenosti naslova našel zadosten razlog, da pogleda, za kaj gre.

Svet, ki nas obdaja in čigar sestavni del smo tudi mi sami, vladajo določeni prirodni zakoni. Morda so ti zakoni vsi samo verjetnostni zakoni, toda zakoni so vendarle. Svet ni torej neurejena masa, kaos, temveč je v pravem pomenu besede kozmos (urejen svet).

Kopernik nas je učil, da ni Zemlja središče vesoljstva, okoli katerega se sučejo Solnce in razni planeti ter nebesni svod z zvezdami, temveč da je le del, in niti ne največji del solnčnega sestava. Solnce, ki je skoro $1\frac{1}{2}$ milijonkrat večje od Zemlje, tvori središče, ki ga obkrožuje Zemlja, ž njo še šest njenih velikih bratov (Merkur, Mars, Jupiter, Saturn, Uran in Neptun) in ena sestra (Venera), ter več nego tisoč malih bratcev in sestric med Marsom in Jupiterom.

Toda tudi Zemlja in njeni večji bratje so velika gospoda, ki ima vedno okoli sebe zveste spremljevalce. Zemlja ima le enega (Luno), tako reven je le še Neptun, najbogatejša sta Jupiter in Saturn, ki imata 9, odnosno 10 spremljevalcev. Le Merkur in Venera, ki sta najbližja Solncu, potujeta sama.

Vsa ta gibanja pa so, kakor je prvi natančno ugotovil Kepler, lepo urejena. Tiri, po katerih se premikajo planeti okoli Solнца in trabantni okoli planetov, so nekoliko oploščeni krogi ali, kakor jim pravimo, pakrogi (elipse). Solnce ni v središču tega lika, temveč nekoliko na strani, v takozvanem gorišču. Hitrost, s katero se sučejo planeti okoli Solнца, je zavisna od njihove razdalje od Solнца. Sicer pa ni hitrost na vsem tiru povsod enaka. Ker ni Solnce v središču elipse, je planetova hitrost največja v bližini Solнца, za Zemljo n. pr. o zimskem solnčnem obratu.

Naravno je, da je iskal človek razlago za to prečudežno harmonijo v zvezdnatem svetu. Našel jo je Newton in sicer v oni, nam splošno znani sili, radi katere padajo telesa na Zemlji, ako jih spustimo, na tla. Imenujemo jo težnost ali s tujko gravitacija. Ista sila deluje tudi med nebesnimi telesi. Težnost drži Luno na njenem tiru okoli Zemlje, težnost povzroča, da kroži Zemlja, ostalih sedem planetov in ogromno število planetoidov okoli Solнца.

Toda nekaj se je zdelo in se zdi človeku še vedno nepopolnega v našem solnčnem sestavu. Pred vsem mu ne prija razlika v velikosti posameznih planetov, ker ne ve zanj nobenih zadostnih razlogov. Tako je Jupiter 315 krat in Saturn 94 krat težji od Zemlje, katere teža (bolje masa) znaša 5977 trilijonov (5977.000.000.000.000.000)

ton. Na drugi strani pa je n. pr. Merkur 20 krat lažji; največja izmed planetoidov, Cres in Vesta, celo 50.000 krat lažja od Zemlje. In ta dva sta zcpet 100.000 krat in tudi milijonkrat težja od najlažjih planetoidov.

Slično si tudi ne znamo razlagati razlike v oddaljenosti planetov od Solнца. Tako je Marsova razdalja 1,5 krat, Jupitrova 5,2, Saturnova 9,5, Uranova 19,2 in Neptunova 30 krat večja od zemeljske razdalje, ki znaša 150 milijonov km. Te razdalje pa ne stojijo v nobenem enostavnem medsebojnem razmerju, tudi niso v sorazmerju z masami dotičnih planetov.

Na nebu vidimo poleg Solнца, planetov in Lune ogromno število drugih zvezd. Pravimo jim zvezde-stalnice, ker vsaj znatno ne izpreminjajo svoje medsebojne lege. Niso morda, kakor so pred Kopernikom mislili, pritrjene na ogromno nebesno kroglo, ki se zasuče v enem dnevu okoli Zemlje, temveč so to ogromna telesa, velika vsaj kakor Solnce, po večini še ne primerno večja. Tudi niso vsa enako oddaljena od nas, temveč je razlika v razdalji tako velika, da je ne moremo niti izraziti z našimi dolgostnimi merami. Radi tega označajo take razdalje v svetlobnih letih. Svetlobno leto je razdalja, ki jo preleti svetloba v enem letu. Kolika je ta razdalja, naj si izračuna čitatelj sam; povemo mu samo, da znaša svetlobna hitrost 300.000 kilometrov na sekundo in da ima leto skoro 32 milijonov sekund.

Ogromna je torej razdalja, ki odgovarja enemu svetlobnemu letu, in vendar je nam najbližja zvezda stalnica oddaljena od nas več nego 4 svetlobna leta; druga najbližja že celih 7 svetlobnih let, ostale zvezde pa še več.

Velika verjetnost je, da tvori vsaka taka zvezda stalnica kakor Solnce središče planetnega sestava. Res je sicer, da ni še nihče teh planetov odkril, toda to je pri ogromni razdalji, ki nas loči od zvezd stalnic, in spričo dejstva, da mora biti svetloba teh planetov razmeroma zelo slaba (saj bi jo kakor Zemlja dobivali od svojega solнца), tudi razumljivo, in se radi tega niti najmanje ne zmanjša verjetnost omenjene domneve.

Solnce s planeti in vse zvezde stalnice s svojimi morebitnimi planetnimi sestavi tvorijo z Rimsko ali Mlečno cesto, ki ni nič drugega kakor nepregledna skupina zvezd, ogromen zvezdni sestav, ki nosi ime po Rimski cesti. Po obliki sliči velikanski leči. Da preleti svetloba ravninski premer te leče, potrebuje kar 49.000 let, za pot od najvišje do najnižje točke leče pa kakih 12.000 let.

Takih zvezdnih sestavov je mnogo na nebu. Prikazujejo se nam kot špiralne (zvite kot zmet) meglice. Našteli so jih preko 300.000. Ker obsega že Rimska cesta vse zvezde stalnice, ki so jih z najboljšimi daljnogledi izsledili na nebu, morajo biti te meglice zelo oddaljene od nas. Od najbližje take meglice, ki je vidna za naše oko, in je v ozvezdju Andromede, potrebuje svetloba do nas poldrugi milijon svetlobnih let. Meglica je bila torej pred poldrugim milijonom let tam, kjer jo mi danes vidimo. In vendar nam je ta meglica najbližja.

Fantastične so te razdalje, v katere zre človeško oko. V velikanskem makrokozmu, kakršen je danes že dostopen našemu opazovanju in razmotrivanju, je celo naš solnčni sestav z ogromnim Solncem v središču, le drobec vsega. In vendar le je naša Zemlja, ki je komaj majhen del solnčnega sestava, veljala skozi tisočletja za središče vsega vesoljstva.

Slične planetne sestave, kakor jih imamo v ogromnem številu v makrokozmu, imamo v še večjem številu seveda v silno majhni obliki v vsakem materialnem telesu.

Danes smatramo za nepobitno dognano dejstvo, da so zgrajena vsa telesa iz malih, dalje nedeljivih delcev, ki jih imenujemo atome. Atomi niso vsi enaki, temveč razlikujemo 92 različnih vrst atomov, kar odgovarja 92 možnim prvinam na naši Zemlji. Od najlažje prvine, vodika, do najtežje poznane prvine, urana, je namreč iz vzrokov, ki jih ne morem tu obrazložiti, mesta samo za toliko prvin. Lažja od vodika ne more biti nobena prvina, pač bi lahko obstojale težje, teh pa doslej niso še izsledili. Tudi od 92 možnih prvin sta nam dve še neznani, in ni verjetno, da bi ju tako kmalu odkrili, dasi ju z vso vnemo iščejo.

Atomi niso več samo miselni pripomoček, s katerim si razlagamo razne prirodne po-

jave. Njih obstoj je danes dognana pridobitev znanosti, kajti atome lahko vidimo in celo štejemo.

Seveda je atomova velikost silno majhna. Najlažji t. j. vodikov atom tehta samo 0,000.000.000.000.000.000.00166 grama. V enem gramu vodika bi bilo potem takem 600.000 tril. (600.000.000.000.000.000.000) vodikovih atomov. Atomi najtežje prvine, urana, bi bili le 238 krat težji.

Atomovi masi sorazmerno majhna je tudi njegova prostornina. Ako bi bili atomi krogle, bi znašal premer take krogle 0,0000001 milimetra. So pač premajhni, da bi jih razlikovali s prostim očesom ali s povečevalnim steklom. In vendarle smo malo više gori rekli, da jih lahko vidimo. Res je to, toda tu ne gre za «videnje» v običajnem pomenu besede, temveč na način, čigar popis bi šel preko meje tega spisa.

Toda ravno tedaj, ko so postali atomi «dejstvo», se je predstava o njih docela izpremenila. Atomi niso danes več dalje nedeljivi stvori, kakor so to učili ustvaritelji atomske teorije in kakor so bili o tem docela prepričani tja do konca preteklega stoletja.

Odkritje radioaktivnosti nam je pokazalo nekaj drugega. V narodi je mnogo prvin, kakor radij, uran, torij, da imenujem samo najbolj znane, ki izpršujejo male telesne delce in se same pri tem pretvorjajo v druge prvine. Navadno se vršijo vsi ti pojavi brez vidnega zunanjega vpliva. Poznamo pa danes tudi že način, kako se pod zunanjim vplivom dosežejo enaki učinki.

Atomi so torej še dalje deljivi. Zgrajeni so iz še enostavnejših delov; ti zadnji delci vse tvarine sploh so nekaki atomi elektrike. V skladu z znanim pojavom, da imamo dvoje elektrikov, pozitivno in negativno, razlikujemo tudi dve vrsti praelementov, kakor imenujemo te delce in iz katerih je zgrajena vsa materija: pozitivno električne protone in negativno električne elektrone.

Človeški duh pa se ni ustavil pri tej ugotovitvi. Predrl je tudi v atomski sestav in skušal pojasniti razne pojave, ki izvirajo v atomu samem, zlasti svetlobne pojave. Ustvaril si je tako v prvi vrsti po zaslugi angleškega fizičarja in kemičarja Rutherforda nekaj model o atomskem ustroju. Končno

danes splošno priznano obliko pa je dal temu modelu danski fizik Bohr.

Po tej teoriji sestoji vsak atom iz pozitivno električnega delca in iz natančno določenega števila elektronov, ki obkrožujejo to jedro. Vsak atom predstavlja torej v malem nekaj solnčni sestav, je torej zase pravi mikrokozmos.

Sorodnost pa je celo večja, nego se zdi morda čitateljem na prvi pogled. Tudi tiri elektronov so pakrožnice ali elipse, in tudi tu veže elektrone na jedro privlačna sila, za katero veljajo enaki zakoni kakor za težnost, le da gre tu za privlak med nasprotnimensko električnimi telesi, in ne za težnost.

V tem mikrokozmu pa vlada očitno še večja harmonija kakor v makrokozmu. Dočim so namreč planeti našega solnčnega sestava po masi zelo različni drug od drugega, so atomovi planeti, elektroni, vsi enaki in sicer so dva tisočkrat lažji od vodikovega atoma.

Tudi premeri elektronovih tirov so v zelo enostavnem medsebojnem razmerju.

Ako je že v tem razlika med atomskim in solnčnim sestavom, je ista še večja v drugem oziru. Naše Solnce obkrožuje zelo veliko število planetov in to število ni nikjer utemeljeno. V atomskem sestavu pa je stvar drugačna. Ta obkrožuje jedro le določeno število elektronov, ki raste od 1 pri vodikovem atomu do 92 pri uranovem atomu. Pri tem pa je pozitivna elektrenina jedra vedno enaka elektrenini vseh elektronov, ki jo obkrožujejo. Med solnčno maso in maso Solnce obkrožujočih planetov ne poznamo nobene take zavisnosti.

Med atomi razlikujemo potemtakem 92 vrst «solnčnih sistemov». Ali je nekaj sličnega tudi v zvezdnem svetu, ne vemo, kajti kakor smo že omenili, obstoj planetov nam je znan samo za naše Solnce. Da imajo tudi ostale zvezde stalnice svoje planete, je zelo verjetno, in ni izključeno, da je morda tudi v makrokozmu število možnih solnčnih sestavov omejeno. Vsako tako razmotrivanje pa bi bilo danes docela brezplodno.

Pač pa bi rad opozoril še na drugo podobnost med mikrokozmom in makrokozmom. Kakor znano, se atomi ene prvine ali medsebojno ali z atomi druge prvine združijo v molekule. Po sedanjem nazoru o atomih ne prenehajo radi tega atomi biti vsak

zase nekaj «solnčni sestav» v malem, pač pa bi bilo dva ali več takih sestavov tesneje vezanih drug na drugega.

Nekaj sličnega poznamo tudi pri zvezdah, saj so nam znane dvostruke zvezde, to je dvojica zvezd, ki se vrtita okoli skupnega težišča. Vsaka taka zvezda odgovarja potemtakem dvoatomski molekuli. Znale pa so nam tudi tri-, štiri- in večstruke zvezde, ki bi jih lahko primerjali s tri-, štiri- in večatomskimi molekulami.

Da, še več. Omenili smo, da tvori naš solnčni sestav z vsemi vidnimi zvezdami in z zvezdami Rimske ceste nekaj večji sestav in da imamo v špiralnih meglicah ogromno število takih sličnih sestavov. Po tem, kar smo ravnokar rekli, bi tak sestav v zvezdnem svetu odgovarjal trdnemu telesu ali raztopini v atomskem svetu.

Sličnost med makrokozmom in mikrokozmom je torej vključ vsem razlikam zelo velika, in bi se nam prikazala celo v nekakšni vzročni zavisnosti ali v nekakšni vzporednosti, ako bi hoteli opisati razvojne faze ali izpremene v enem ali drugem svetu. Toda za takrat naj bo dovolj, o tem vprašanju morda drugič.

Amundsen na južnem tečaju

(Konec.)

Kmalu nato je odplula ladja «Fram» proti zapadu z obljubo, da se čez leto dni vrne zopet k ljudem.

Raziskovalci so začeli takoj z delom in pripravami za poznejši pohod na južni tečaj. S pasjo vprego so zvozili na saneh zalogo živil kakih 500 km v notranjost zemlje proti tečaju, drugi pa so lovili morske pse, s katerimi bi mogli prehraniti veliko čredo psov, ki se je takrat pomnožila že na 110 glav. Dne 11. aprila, ko je bilo glavno pripravljeno delo že izvršeno, se je poslovilo solnce za štiri mesece od njih, nastopila je znana temna tečajna zima.

Lahko si mislimo, s kakšnimi čustvi je sprejela to zimo naša čudna naselbina na ledeni plošči. Prišli so silni viharji, nastopil je mraz, da je vse pokalo, a raziskovalcem ni upadel pogum, njih vztrajnost, potrpežljivost in hladnokrvnost je prenesla vse. Vso zimo so marljivo delali, pregledali vprego, popravljali sani, oskrbovali pse, merili in se

popolnoma pripravili na negotovo pot v bližnjem poletju.

Ko se je solnce povrnilo, so že 8. septembra poskušali nadaljevati pot. Toda solnce je bilo prešibko, toplomer je padel na 56° C pod ničlo. Bilo je premrzlo za ljudi in živali, zato so se morali čez nekaj dni vrniti. 20. oktobra pa se je Amundsen s 4 spremljevalci na 4 saneh in 52 vprežnimi psi odpravil ponovno na pot. Tedaj se je vrstila nevarnost za nevarnostjo, nevidne ledene

razpoke, pokrite s snegom, so pretile, da požrejo zdaj tega zdaj onega tovariša s sanmi. Mnogokrat so se jim vdrla tla pod nogami, a vendar so se vselej srečno rešili.

Tako so v neprestani smrtni nevarnosti nadaljevali pogumni raziskovalci svojo pot. Pohod na tečaj se deli v tri dele: 1. 700 km dolga pot preko Ross-ove ledene plošče, 2. pot skozi divje ledene doline in višine do 3200 m in 3. pohod preko visoke osrednje planote, ki se polagoma znižuje proti tečaju. V kakšnih nevarnostih so bili ti drzni Norvežani, lahko samo slutimo, ko čitamo razne popise. Prehodili so dnevno okrog 25 km. 10 psov jim je poginilo, a na robu planote so jih morali tudi sami pobiti mnogo od ostalih, ker jih niso mogli vzeti dalje s seboj. Ubiti psi so jim bili za živež. Treba je bilo računati z živežem, vprežno silo in razdaljo. Izmed tolikih ovir so imeli edino le to ugodnost, da jih niso napadale zveri, ker ne žive v teh krajih. Vsako toliko časa so razložili nekaj živeža, ki bi jim prišel prav

ob povratku. Vsakih 50 km so zgradili ledena znamenja, po katerih bi našli pot nazaj.

Odkrili so do 850 km dolgo gorovje z vrhovi do 4500 m, katerega so nazvali »Gorovje kraljice Maud«. Amundsen domneva, da se raztezajo odrastki tega pogorja preko vsega ledenega ozemlja.

Divja dežela je nudila raziskovalcem neverjetne slike in lepote. Dne 14. decembra so v pravem prazniškem razpoloženju dosegli s 16 psi južni tečaj, ki se nahaja 2900 m nad morjem. Tu so pustili malšotor z norveško zastavo. Pokrajino okrog tečaja pa so nazvali »dežela kralja Haakona VII.«

Vračali so se naglo s praznimi in lahкими sanmi od zaloge do zaloge, ki so jih pustili. Dnevno so sedaj prehodili okrog 36 km in dospeli 26. januarja 1912 samo še z 11 psi v izhodno taborišče.

Kaj pa z ostalimi člani ekspedicije, mar so bili vedno v taborišču? Ne! Amundsen je poslal ob svojem odhodu tročlansko ekspedicijo pod vodstvom poročnika Prestroda na vzhod, kjer se je mudil že Scott. Tudi ti trije so se srečno vrnili in dognali zanimiva odkritja. Samo eden je ostal doma v taborišču: bil je to debeli kuhar južnega tečaja A. H. Lindstrom, katerega so vsi imenovali »debeluh« ali »trebušnik«. Ob povratku tovarišev je spekel znamenitih potic, naslednjega dne pa se je zaslišalo že brnenje motorja ladje »Fram«, ki se je vračala po ljudi, ki jih je pred letom pustila na ledu. V dveh dneh so se vkrkali z ostalimi psi in blagom, na kar so se vračali vsi srečni v domovino.

Iz dežele nemirov.

V zadnjem času smo mnogo čitali po časopisih o Kitajcih. Čudne zmede so tam, čudna imena beremo v poročilih, zato morajo biti tudi ljudje zanimivi. Poglejmo nekoliko, kakšno je življenje tega številnega naroda, ki šteje 332 milijonov ljudi, živčih na 10.139.000 km² zemlje. Plemensko se razlikujejo od nas; spadajo k mongolskemu plemenu, so temnorumene ali pšenične barve, s poševnimi očmi, močno razvitimi ličnimi kostmi in manjše rasti od nas. Niso pa po vseh delih države enaki: na severu so svetlejša barva in tudi neko-

liko večji kakor v južnih pokrajinah. Povprečna velikost Kitajca je 1,62 m. Govore več narečij, ki si med seboj več ali manj sličijo. Kitajci poznajo samo enozložne besede, ki jih ni mnogo, a imajo navadno več pomenov. Pisava je slikana, za vsako besedo posebno znamenje.

Vsi raziskovalci Kitajske nam slikajo njene prebivalce kot miroljuben, precej mrtev narod, ki se je obdal z obzidjem in ločil od ostalega sveta. Raziskovalec Richthofer trdi, da ni našel nikjer mirnejšega in boljšega ljudstva od Kitajcev. Ko je hodil med njimi, so se povsod z radovednostjo zgrinjali okrog njega, toda nihče mu ni storil žalega.

Vendar pa Kitajec me trpi rad tujcev v svoji deželi, in temu je prepisati večji del današnjih nemirov. Kitajca diči izredna marljivost, zadovolji se z malim, zato je povsod priljubljen. Posebno nadarjenost ima za trgovino, ki je na Kitajskem močno razvita. Manj je napredovalo poljedelstvo, dasi so Kitajci pretežno poljedelski narod. Pri tolikih prebivalcih se vendar še dobi neizkoriščeno zemljo. Plug je v rabi le pri večjih posestnikih, dočim obdelavajo navadni kmetiči zemljo na stari način. Voz in lopata sta neznana, tudi skednjevi in mlatilnic v našem pomenu nimajo, žito jim omlati domača živina, katero napodijo, da hodi po klasju.

Glavni pridelek te dežele je riž, proso, pšenica, turščica, ječmen, rž, bombaž, čaj, sladkorni trs, zelenjava in mak, iz katerega napravljajo opij, za kitajski narod najusodnejšo pijačo. Poleg sadnega drevja, bambusa in drugih rastlin je tu doma murva, kar omogoča, da je sviloreja tako razvita.

Pretirana je trditev, da žive Kitajci od samega riža, ker je razen tega tudi sočivje, svinjsko meso, ribe itd. običajna hrana. Pol življenja je Kitajcu tobak, čaj in opij. Najškodljivejši je zadnji izmed teh, druge opojne pijače pa niso nič kaj razširjene.

Oblači se Kitajec po svojem stanu in starosti. Navadno nosi široke hlače in posebne vrste jopič rjave barve. Po vrhu nosi črno haljo ali daljšo jopo. V severnih pokrajinah se zavijajo v podložene suknje in kozje ali ovčje kožuhe, bogatejši pa nosijo drago krzno raznih sibirskih živali. Bogati

gizdalini nosijo lópe pisane obleke, prepasane s širokim pasom, za katerim visi torbica za denar in tobak.

Obrita glava in opletena kita je predpisana vsakemu Kitajcu. Kdor se ne drži tega, se upira javnemu redu. Severni Kitajci nosijo krajšo kito, južni daljšo in vpletajo vanjo celo konjski rep, da je močnejša. Deklicam začnejo že s 5 letom stiskati noge, da ostanejo majhne, kar zelo ovira njih telesni razvoj. Ta navada pa ni razširjena po vsem Kitajskem. Red in snaga trpita, zato tudi zdravje ni bogve kako izborno.

V družabnem pogledu ločimo več stanov. Nekaka aristokracija so t. im. mandarini, v srednji ali prosti stan spadajo vsi ostali svobodni državljani, v posebno suženjsko kasto pa domači hlapci in slugé. Vendar pa niso to sužnji v običajnem pomenu besede, ker so samo v službi suženjsko vezani na gospodarja, sicer pa prosti; njih potomci imajo pravico do javnih služb kakor drugi.

V navadi je monogamija ali enoženstvo, le bogatejši imajo lahko dve ženi.

Kazni so na Kitajskem posebno hude. Običajna kazen za vsak večji prestopok je smrtna (križanje, vislice), za manjše prestopke huda ječa, natezalnica in dr. mučenje (obsojencu odrežejo uhlje, nos, jezik.) Nenasilni zločini se kaznujejo z nenasilnimi kazni. Tedaj pride na vrsto sramotni oder, obsojencu privežejo na hrbet sramotno tablico, na kateri je napisan zločin, ali pa mu jo celo obesijo v prevrtane uhlje.

Že iz teh vrstic se nam prikazuje pestrost Kitajske, ki je podobna mravljišču. Zelo gosto naseljena je, zato ne more ostati brez vsakega vpliva na evropsko življenje.

Prvi prebivalci naše dežele.

A. Š.

Da so se potikale nekoč po naših krajih divje zveri, je splošno znana stvar. Saj se še v sedanjih časih v prav hudi zimi tu in tam pojavijo volkovi, in tudi ni treba, da je posebno star, kdor pomni, kdaj so ubili v Gorah zadnjega medveda. Že iz tega vsak lahko sklepa, da so bili prvi prebivalci teh krajev živali, ki so tu gospodarile in gostovale že davno prej, ko se je pojavil prvi človek.

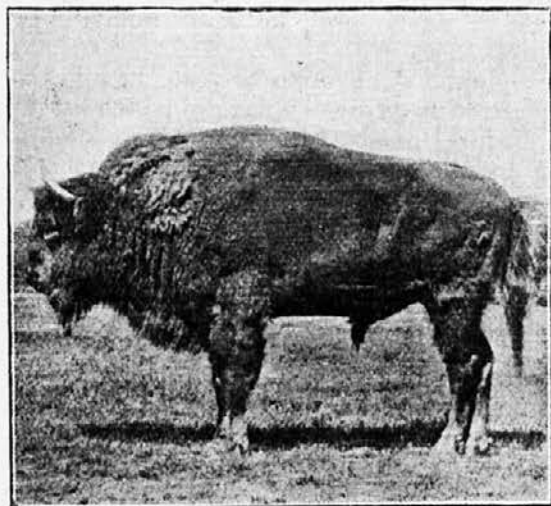
Oglejmo si nekoliko te goste in njih življenje, ki so ga živeli v davni po teh krajih.

Najprej par besed o njihovem pokolenju. In to ni tako lahko, kakor bi kdo mislil, kajti že takrat je bil običaj, da so se menjavale vlade in letovišča. Tako je torej tudi zgodovina prvih gospodarjev dežele kaj zapletena.

Mrzle ledene dobe so privabile s severa k nam številne živali neobičajne velikosti, med katerimi je bilo mnogo takih, ki so danes že izumrle, druge pa so se vrnile zopet na sever, kjer žive v večjem miru. Tak velikan, ki je postal v ledenih dobah pri nas, je bil kožuhati slon ali mamut, po velikosti mnogo večji od indijskega slona, ki živi še danes. Med drugimi odličnimi gosti tistih mrzlih časov so bile zastopane razne vrste nosorogov, severni jelen, severna lisica in manjše živali severnih krajev. Seveda so jo morali ti severnjaki, ko je končavala ledena doba, ko se jim je začel lomiti led pod nogami in jih solnce začelo močnejše greti, odkuriti nazaj v svojo severno domovino. Tajajoči se ledeniki so pokopali mnogo teh orjaških gostov, katerih kosti in lobanje so bile v novjšem času izkopane iz zemlje in so danes izpostavljene v muzejih, da jih mi radovedneži ogledujemo.

Zlasti v zadnji četrtini preteklega stoletja je vladalo med učenim svetom veliko zanimanje za raziskovanje in preučevanje ostankov prazgodovinskih živali in ljudi. Nemogoče mi je omenjati vsa taka raziskovanja in raziskovalce, ker jih je preveč. Omeniti moram le njih važnejše uspehe. — Več ali manj popolna okostja mamuta in nosoroga so bila najdena pri Opčinah blizu Trsta, v Istri pri Novem gradu, Dinjanu, Preluki pri Voloskem in na otoku Lušinju.

Seveda je bilo poleg teh severnjakov zlasti v toplejših dobah ali medledjih in v prehodih iz ene dobe v drugo tod še mnogo drugih živali. Temni gozdovi so se razprostirali takrat in ščitili številne črede živali, ki so se ohranile udomačene še do danes. Divji konj, več vrst divjega goveda, kakor zober, mušovec in ur ali divji vol, divji veper in druge manjše živali so se pasle v čredah po dolinah in gričih. Ko pa so prih-

Divji bik.

jali mrzlejši časi, jim je slaba predla. Iskale so povsod zavetja, a najbolj v podzemskih jamah, ki jih je bilo zlasti na Krasu že takrat dovolj. V jamah so se skrivale zlasti divje zveri, ki so bile gotovo pripravnejše, da so jama zavzele in jo branile, nego pa govedo. Takrat so živele tu jamske zveri. Najbolj razširjen je bil jamski medved, sorodnik našega rjavca, a mnogo večji od njega. Iz ostankov, ki so se našli v jamah, sklepamo, da sta živel pri nas pravzaprav dve vrsti jamskega medveda, prva v kraških in istrskih jamah, druga, nekoliko manjša, v gorskih duplih.

Ostanke prve vrste jamskega medveda so našli v Pitini jami pri Gabrovici, v oni pri Briščkih blizu Proseka, pri Divači, pri Roču in v številnih jamah po Istri. Najzanimivejše ostanke teh živali pa nam je ohranila Nabrežinska jama. Na dnu glavne dvorane je našel dr. Marchesetti, znani raziskovalec jam in starih grobišč, v ilovici 132 okostij, ki sicer niso bila popolna in je bilo

vseh lobanj komaj 30. Poleg te glavne dvorane ima jama še več stranskih rogov in malih celic, ki so služile tem kosmatim gostom kot sobe. Najbolj značilno pa je to, da so bila vsa okostja na sredi glavne dvorane v glini nametana eno na drugo, tako da je izgledal ta del jame kot pravo medvedje pokopališče.

Ostanke druge vrste jamskega medveda, ki je živel v gorah, so našli v neki duplini oddaljeni 3 ure od Dolenje Trebuše. Po vojni pa so razkrili ostanke iste živali tudi v nekem duplu v hribu na zahodni strani Sv. Lucije.

V jamah ni živel samo medved, nego so se našle skoraj po vseh imenovanih in še drugih jamah tudi kosti jamskega leva, orjaškega jelena, deloma goveda, volka, hijene, jamske lisice in jazbeca. katerih zadnja dva se še danes potikata po jamah.

Ni sicer verjetno, da sta živela v tistem času jelen in lev v lepi slogi in si v prijateljstvu celo delila streho, tudi o levu in

Nosorog.

lisici bi se ne moglo trditi kaj takega, a vendar pripadajo kosti, ki so bile najdene v nekaterih jamah, vsem tem živalim. To pa si razlagamo le na tak način, da so živele v

jami večje zveri, ki so se hranile z manjšimi, katere so privlekle v jamo, jih pojedle in pustile tu oglojene kosti. Možno je tudi — ponekod celo dokazano —, da so jame menjavale od časa do časa svoje gospodarje. Močnejša žival je napadla jamo, se jo polastila in pregnala šibkejšo. To se je ponavljalo do takrat, ko je prišel v te kraje človek in iskal tudi on zavetišča najprej v podzemskih jamah. S kostjo in kamnom oborožen se ni ustrašil nobene zveri in tako zavzel počasi jamo za jamo. S tem začena komaj prava zgodovina naše dežele, toda o tem morda prihodnjic dalje.

O snubljenju.

Gizela Majeva.

V zrelem mladeniču in zreli mladenki se zbudi želja po ljubezni. Ljubiti in ljubljen biti — to hrepenenje vzraste iz človeškega srca; kdor tepta ali omadežuje ljubezen zgolj s strastjo, in mu je vse drugo, kar je v tesni zvezi z ljubeznijo, tuje, je uničil božanstvo v sebi. Ljubezen ne sme biti zgrajena na zlaganem ali varljivem čustvu, ki se šele pozneje pokaže, kako je ničevno.

Mlad človek, v katerem se prebujata hrepenenje prve ljubezni, naj dobro preudari in pretehta, koliko velja ta ljubezen in komu jo daruje. Prenagel korak v zakon more biti usodepolen za vse življenje.

Le tajna govorica dveh src in dveh duš more voditi dve bitji do prave zveze in zemske sreče. Vsaka druga, le z ustnicami izgovorjena ali navidezna ljubezen, je prevara, zato greh, ki prinaša človeku nesrečo.

Ko opazi deklé, da se mladenič zanima za njo, naj se mu ne približa, če ga ne ljubi, da mu ne vzbujata neutemeljenih nad. To je njena dolžnost. Zakaj nevarno je in greh, šaliti se z ljubeznijo.

Kadar se srečata dva, ki nosita v očeh zapisano: Ljubim te! — se morata po bližje spoznati. Priliko najdeta v družbi, na cesti — ob belem dnevu — ali v ožjem domačem krogu. Na skrivna pota, v zatišje, in mogoče ob poznih urah, vodi mladenič deklé le s slabim namenom, brez ljubezni in spoštovanja.

Ob spoznanju, da veže dve bitji sorodnost duš, in po prestanih preizkušnjah, ki vodijo do razkritja značaja, stopi resen

mladenič pred očeta izvoljenke in ga zaprosi za roko hčerke.

Vsem mladeničem svetujem: Ne obljubovati dekletu ničesar in ne se ji preveč približati, dokler ni dosežena samostojnost v poklicu. Če bi si hotel kdo kljub temu zagotoviti deklé, je njegova dolžnost, da se pribori s pridnostjo čimprej do samostojnosti. Ako obljubuje mladenič, ki nima ne lastnega poklica ne zadostnega premoženja, dekletu lepo bodočnost, ali jo celo pelje pred oltar, je to skrajna lahkomiselnost, nemoškost in neznačajnost. Ljubeči mož ne sme trpeti, da živi družina v pomanjkanju.

Tudi deklé naj ne stopi pred oltar, ako ni prepričana, da bo dobra žena, skrbna gospodinja in poštvalna mati. Mladenka, ki misli, da je zakon raj, kjer rastejo rože brez trnja, je v zmoti. Z zakonom se mora sprejeti vse sladkosti, a tudi vse neprijetnosti.

Oba, mladenič in mladenka, morata že pred zakonom doseči duševno samostojnost in srčno kulturo. V zakonu se duši le zblížata in medsebojno izpopolnjujeta; brez priprave in brez samoizobrazbe in srčne kulture, ni blagoslova v njem.

Ni lepo, da sklepajo hčerke skrivne srčne zveze brez materinega vedenja in privoljenja. Deklé imej vedno zaupanje v preizkušeno in trezno mislečo mater, kajti srcé vodi prevečkrat mladino v zmote in mreže, iz katerih ni izhoda.

Nespametno, da, nečloveško pa je od staršev, da silijo hčerko ali sina v zakon brez ljubezni. Zmotno je prepričanje, da se ljubezen pojavi pozneje. Ni res, da zadoštuje za srečen zakon le dobra pozicija moža ali bogastvo neveste. Sorodnost duš, enakost značajev — v tem leži skrivnost srečnega zakona; srčna izobrazba — to je predpogoj trajne ljubezni.

Dolžnost staršev je, da poučijo lastne otroke pravočasno o ljubezenskih zmotah. Mladina, ki ne razmišlja še trezno, silí v pogubo. Današnja doba nudi mladini malo duševne opore, nudi ji pa možnost uživanja. Krivo je splošno pomanjkanje, ljudje se plašijo pred zakonom, bojé se trpljenja in žrtev. Mnogo ljubiti — brez globoke ljubezni seveda — mnogo uživati, a ničesar žrtvovati, to je pečat današnje dobe.

Janez Laharnar.

Ciril Drekonja.

Čas, v katerem se je pojavil in dozorel Laharnar kot glasbenik in skladatelj, pričinja v dobi preporeda cerkvene pevske umetnosti, ko so slovenski glasbeni pionirji na Goriškem odstranili staro, cerkvenemu duhu in božji tajinstvenosti neodgovarjajočo, da celo nespodobno glasbo in uvedli v bogoslužje novo melodijo, kot izraz svetega hofenja, kot izliv pobožne, vdane duše.

V dobi sedemdesetih, osemdesetih let je pričelo med glasbeniki na Goriškem novo gibanje. V cerkvi je domovala še stara pesem, po melodiji preprosta, vsakdanja, po taktu poskočna in enostavna. Bogoslužno petje se je vršilo po večini dvoglasno; organisti so bili malo izvežbani, primanjkovalo jim je glasbene vzgoje, da bi se bili mogli uživati v praznično razpoloženje bogoslužnih obredov.

Pesmi, ki so jih peli v cerkvi, so bile lahkotnega, včasih poskočnega takta, preludiranje je zahajalo v polko. Ponajvečkrat so organisti opuščali spremljanje in predigre ter dajali samo glasove. V onih časih, ko je bila cerkvena glasba še preprosta, je lahko pelo v cerkvi vse ljudstvo. Navada se je ohranila ponekod še daleč v novejši čas, in stari ljudje znajo še danes svete pesmi, ki jih mlajši rod ne bo več dedoval; zapadle bodo pozabljenju, če jih v poslednjem času vsaj deloma ne rešimo.

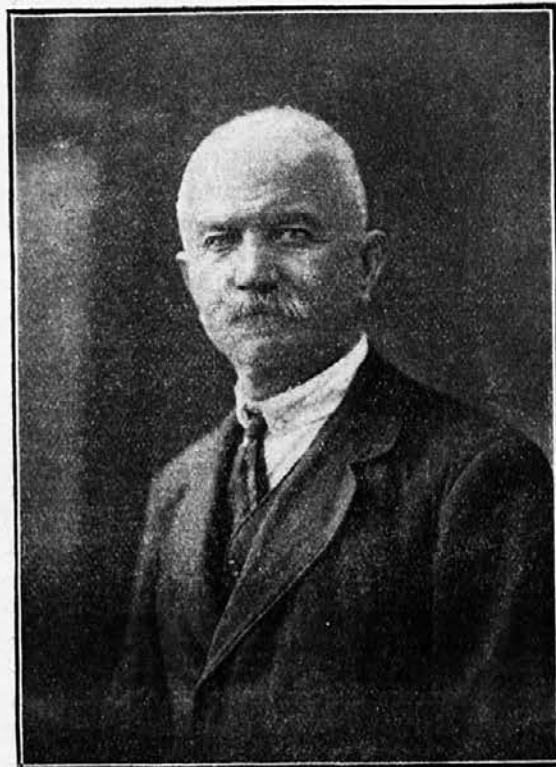
Nova pomlad cerkvene glasbe na Goriškem pričinja v naših gorah, na Cerkljanskem. V grapah, med strmimi bregovi, na valovitih gorskih planotah so pastirovali prvaki in borci, ki so zanesli v našo deželo novo bogoslužno umetnost, ceciljansko glasbo. — Bili so to duhovniki Franc Ilovar, Adolf Harmel in Ivan Kokošar.

Vsi trije so bili goreči ljubitelji glasbe in vneti ceciljanci, ki so se kot dušni pastirji zanimali posebno za lepoto bogoslužnega petja. Presadili so mlado plemenito rast na naša goriška tla. Njih delo na glasbenem polju ni ostalo samo krajevne vrednosti; novi duh se je širil daleč naokoli in zajel v kratkem času vso goriško deželo.

Razumljivo je, da je gibanje za preporedo cerkvenega petja pričelo in dobilo naj-

več gorečih delavcev ravno med duhovščino, ki se je takrat posebno posvečala glasbi. Sreča je nanesla, da je prišel v onih letih na Goro za župnika Franc Ilovar, prejkaplan v Cerknem. Na Gori je takrat baš dozorel za prve glasbene nauke Janez Laharnar.

Župnik Ilovar je bil vnet glasbenik in navdušen ceciljanec. Razumel in občutil je dušo novega cerkvenega petja. Vendar se ni omejil samo na gojitev bogoslužne glasbe, temveč je pričel poučevati kmalu po prihodu na Goro tudi narodno petje. Sicer

mu je pa tudi kraj nudil pripravno in bogato polje; ljudstvo je tam že od nekdaj nagnjeno k petju, in dobri posluhi niso redki. Novi župnik je kupil kmalu po prihodu na Goro harmonij, zbral dekleta in mladeniče ter jih pričel poučevati v cerkvenem in narodnem petju. Poznal je sicer dobro glasbeno teorijo, ali v igranju harmonija se je vadih sproti. Posvetil se je delu z izrednim ognjem, tako, da je hodil klicat po hišah mladeniče in dekleta, ki niso prišli k vaji.

Župnik Ilovar je napotil mladega Laharnarja, da bi se izučil v glasbi, zlasti v orgljanju in bi postal farni organist. Prve glasbene nauke je dajal mladeniču župnik sam. Vadil ga je v orgljanju, petju in pevodstvu ter mu dal v pomoč potrebne glasbene knjige. Še več kakor v znanju je zamogel dati mladeniču z vzgledom lastne govečnosti in z vzpodbudo. Bil je to mož močne volje; sam se je učil in se izpopolnjeval ter obenem vadil zbor in Laharnarja.

Učitelj je imel voljo, ali učenec je bil obdarovan z nadarjenostjo. Tako se je zgodilo, da je župnik Ilovar kmalu dopolnil svoje delo, učenec je dohitel učitelja. Oče našega skladatelja se je odločil, da pošlje mladeniča v Ljubljano v orgljarsko šolo. Ali zamudil je čas in je moral ostati doma. Tedaj se priponudi šebreljski župnik in pravi očetu: «Naj bo doma in naj hodi k meni v Šebrelje, ga bom jaz v enem letu več naučil, kot bi se naučil v orgljarski šoli.» Tako je pričel hoditi Laharnar v Šebrelje k svojemu drugemu učitelju. Vsak mesec enkrat se je podal na pot in ostal pri učitelju ves dan ter se vrnil zvečer domov. Harmel je izpopolnil mladeniča v glasbeni teoriji in v harmoniju. Kar je bil obljubil očetu, to je tudi izpolnil. V teku enega leta je napredoval Laharnar, kakor bi prej ne bil mislil. Močna osebnost župnikova je vplivala ojačevalno na mladega glasbenika in ga vodila po poti do izpopolnitve, še višje, na vrh, do glasbenega ustvarjanja. Harmel je bil mož, ki je raje grajal kakor pritrjeval; hvalil ni nikoli. V občevanju mrk in nepriliznjen, je odražal resnost in trdoto. Vse te lastnosti niso ostale v mladem gojencu brez sledu.

Tudi župnik Harmel je dopolnil svoje delo; Laharnar je izčrpal njegovo znanje. Tedaj se mu je ponudila nova prilika; v Cerknju je prišel za kaplana Ivan Kokošar, močna glasbena osebnost, ki je zaslovel pozneje kot skladatelj in nabiratelj goriških narodnih pesmi. Od tedaj je izpopolnjeval on Laharnarjevo glasbeno znanje. Kakor je hodil prej v Šebrelje, tako je zahajal zdaj v Cerknju vsak mesec po en dan. Kokošar ga je učil modulacije, kontrapunkta, harmoničnih oblik ter korala. Ves pouk se je vršil na podlagi nemških teoretičnih knjig, ki so se naslanjale na

Bacha, Mendelsohna in Beethowna. Učitelj je navajal mladeniča k kritičnemu presojanju glasbenih del in k samostojnemu ustvarjanju s tem, da mu je dajal naloge, v katerih je moral ocenjevati vrednost skladbe in iskati napake. Tako se je vzgajal Laharnar k samostojnosti v sodbi in v kritičnemu gledanju, katera je predpogoj za vsakogar, ki hoče ustvarjati, kajti brez vaje v vrednostnem presojanju ni mogoče ocenjevati in soditi lastnih del.

(Konec prih.)

Vpliv alkohola na otroka.

Josip Bregant.

I.

Ljudje posvečajo premalo pažnje svojim otrokom: neprestano grešijo nad njih telesnim in duševnim zdravjem. Ne zadostuje, da vplivajo na razvoj otroka s prehrano in vzgojo, paziti morajo tudi na svoje lastno življenje, da bodo mogli dati otroku dobro in obilno dedščino, kajti znano je, da preidejo duševne in telesne vrline ter hibe staršev na njih potomce (podedovanje).

Weissmann in njegova šola trdi, da potomec ne podeduje pridobljenih lastnosti staršev. To velja le v toliko, v kolikor se še ni dalo dokazati podedovanja tekom življenja pridobljenih morfoloških posebnosti, na pr. po kakršnikoli poškodbi pohabljen ud starišev se na potomcih ne prikazuje kot dednost. Drugače pa je s kemičnimi snovmi, ki prepojijo človeški organizem, torej tudi semensko in jajčno stanico.

Kako vpliva zloraba alkohola staršev na njih potomce, ni lahko dokazati. Ridge, Nicloux, Hedge, i. dr. so to poizkušali na živalih. Rezultati teh poizkusov imajo veliko prepričevalno moč. Žal, da se za enkrat ne moremo baviti s tem.

V pojasnilo vpliva zlorabe alkohola staršev na njih potomce podajam le par statistik znamenitih raziskovalcev.

A. Od 57 otrok je umrlo v prvih tednih 25; težko jih je obbolelo 22; zdravih je bilo 10; torej: 17.5%.

B. Od 61 otrok je umrlo v prvih tednih 5; težko jih je obbolelo 6; zdravih je bilo 50; torej: 81.9%.

Tudi življenje samo nudi dokaze škodljivosti pijančevanja staršev za njih zarod. Fournier pripoveduje o nekem pijancu, ki je od 20.—30. leta rodil telesno in duševno pohabljenе otroke. Kasneje je postal trezen in je imel še dva povsem normalna otroka. Opaža se tudi, da žena, poročena s pijancem, rodi telesno in duševno zaostale otroke, kot vdova poročena s treznim človekom, pa čisto normalne.

Iz teh obrisov je razvidno, kako slabo dedščino prejmejo otroci od staršev-pijancev. Dasi nedolžni, so obsojeni za celo življenje, še predno se porodijo: v pijančevanju staršev tiči vzrok idiotizmu, božjasti, norosti, zločinstvu itd. Tak otrok je proklet že na tem svetu, ker mu je že v naprej odvzeta vsaka možnost za pravilen in srečen razvoj.

II.

Recimo, da pride otrok zdrav na svet. Najvažnejše vprašanje je tedaj prehrana: ali materino mleko ali umetna prehrana.

Na žalost postajajo tudi naše premožnejše matere lene in udobne, da nočejo dojiti svojih otrok, revnejše pa so vsled socialnih razmer prisiljene opustiti dojenje. Veliko število pa je onih, ki ne morejo dojiti, ker so njih mlečne žleze nezadostno razvite.

Bunge trdi, da so ženske, ki nimajo dovolj razvite mlečne žleze, potomke pijancev. Dalje pravi, da postane ta degeneracija dedna. Takim materam ostane še eno sredstvo: umetna prehrana, (moka za otroke, sterilizirano mleko za otroke, kravje, kozje mleko itd.), ki je pa le zasilen nadomestek. Današnji stariši umorijo z umetno prehrano na stotisoče otrok.

Neštete nevarnosti alkohola pretijo otroku. Predvsem lahko zavžije alkoholno mleko, ki mu ga nudi mati ali dojilja pijanka. Vsekakor pride od alkohola, katerega zaužije ženska, v mlečne žleze le majhna količina (0.2—0.6%), kar pa je za otroški organizem ogromno. Druga nič manjša nevarnost preti otroku v ubožtvu, v katerega zaide toliko družin radi pijančevanja. Manjše nevarnosti so posurovelost staršev, neprestani domači prepiri, nemoralno življenje družine itd.

Mnogi starši se veselijo nad vsakim početjem otroka, ki jim je le igrača, ne gledé na to, ali je to početje dobro ali slabo. Mnenje, da je pitje znak močatosti, zapelje marsikaterega očeta, da vzpodbuja otroke k vinskim junaštvom. Obžalovanja vreden pa je nazor, da je vino za otroka zdravo, dobro, celo vir moči. Po tem naziranju zastrupljajo najnežnejše otročiče. Poznam tudi slučaje, ko je mati pomešala otroku med mleko žganja, samo da je spal in jo ni motil pri delu.

Marsikateri zdravniki pripisujejo alkoholu prehranjevalno moč, toda ob enem priznavajo, da se kot prehranjevalno sredstvo ne more uporabljati radi njegovih strupenih lastnosti.

Dozdeven vzpodbujevalen učinek alkohola na organizem obstoja v tem, da pospešujejo majhne količine gibe mišičja. Pri otroku se pojavi ta stadij v nervoznem nemiru, veliki razdražljivosti, celo v krčih. Kaj hitro in v težki obliki se pojavi stadij onemoglosti: opazi se splošna mlačnost in ohlaplost z depresivnim razpoloženjem. Večje količine alkohola ovirajo prebavo. Pri tem obolijo lahko jetra, čemur sledi neredkokrat smrt.

Srčnobolni otroci se izpostavljajo velikim nevarnostim, ker pospešuje alkohol delovanje srca, napenja arterije in manjša krvni pritisk.

Turberkulozi, skrofulozi, rakitičnosti i. dr. pripravlja alkohol jako hvaležno polje. Najobičajnejše posledice alkohola pa so živčne bolezni kot: božjast, bolezen sv. Vida, histerija, nevrastenija, dalje splošno pomanjkanje inteligence, razdraženost, zamaknjenost, nenadno nervozno prestrašenje in podobno.

Pretežna večina mladoletnih zločincev, nasilnežev, morilcev, pohotnežev i. dr., se ima zahvaliti alkoholu za svojo karijero.

Kako odpomoči temu zlu? Nobenih pogajanj. Vprašanje zmernosti ali splošne abstinence se mora črtati: niti kaplje alkohola otroku! In mi sami se zavedajmo, da so naši potomci nositelji bodočnosti, zato skrbimo, da jim damo potrebnih duševnih in telesnih sil, katere bodo rabili v boju za obstanek. Zato: proč s to razvado!

Letni časi in zdravje.

Prehlad.

(Nadaljevanje.)

V prejšnjem članku sem omenil, da je najnavadnejša posledica prehlada nahod, večkrat pa tudi druga obolenja, med temi zlasti vnetje dihal ali bronhitis.

Prav tako, morda komaj le za spoznanje manj občutljiva kot nosna sluznica je tudi vsa ostala sluznica, s katero so prevlečene vse cevi, ki odvajajo in dovajajo pljučam zrak. Sapnik, oba dušnika in od njega se odcepljajoče dihalne cevke so torej sedež tako pogostemu obolenju, ki mu pravimo vnetje dihal.

V večini slučajev je vzrok temu vnetju po prehladu povečana sprejemljivost za razne bolezenske kali, ki životarijo sicer vedno v večji ali manjši meri v človeku, a se ukoreninijo le ko je prizadet od prehlada. Lahko je vzrok temu obolenju tudi vdihavanje nezdravega prahu. Večkrat pa je vnetje dihal le nekaj viden znak drugih bolezni, n. pr. trebušnega tifusa, influence, pri otrocih običajnih ošpic in dušljivega kašlja.

Poleg navadnega nahoda in zagrljenosti je znak vnetja dihal nadležen kašelj, ki je v začetku suh in brez izmečkov. Bolnik občuti lahko trganje ali ščegetanje v grlu tja doli do prsnih kosti. Pojavi se lahka mrzlica, telesna temperatura doseže 38° C, več ne. Sui kašelj je že itak nadležen, a postane v mrzlem zraku, v dimu ali v prahu še nadležnejši. Prvih tri dni bolnik lahko še nekoliko prosteje kašlja. Tedaj se pojavi pravi katar, ki ga spravlja bolnik med kašljanjem na dan v obliki rumenih izmečkov. Po nekaj dneh ali vsaj čez par tednov izginejo te posledice prehlada, le pri šibkejših in starih ljudeh se razširi lahko vnetje dihal na pljuča, pri čemer zadobi obolenje resnejše lice.

Kdor pa le prepogostokrat zboli na vnetju dihal, je v nevarnosti, da ne dobi kroničnega obolenja in se vse svoje življenje ne reši več katarja, če se ne začne zdraviti po zdravnikovih predpisih. Prav taka nevarnost je, da postane to vnetje kronično, pri ljudeh, ki so vsled svojega poklica primorani z zrakom vdihavati nezdrav prah, kot n. pr. mlinarji, kamnoseki, delavci v tobačnih tovarnah, premožarji itd. Prav tako so podvrženi nadležnemu katarju tudi pijanci. Kronični katar in kašelj kažeta svoje vidne znake le v mrzlem zimskem času, medtem ko poleti lahko vsi ti vidni znaki začasno izginejo. Zadnja posledica tega stalnega kašljanja se pokaže v poznejših letih in je oslabelost srca, ali pa se razširi vnetje dihal tudi na pljuča.

Vstrajno in pametno utrjevanje telesa proti zunanjim vremenskim nevarnostim je prvi pogoj, da se obvarujemo prehlada in vseh njegovih slabih posledic. Socialne razmere pač ne dovoljujejo vsakemu,

da bi si izbral po svoji volji poklic, nego je marsikdo prisiljen poseči tudi po manj zdravem delu. Med delavkami v tobačnih tovarnah in kamnosekih je jako razširjena jetika. Vendar gre sedaj v tem oziru nekoliko na boljše, posebno pri onih industrijskih podjetjih, ki imajo v delavnicah posebne priprave za odstranjevanje prahu iz zraku.

Pri zdravljenju vnetja dihal uporabljamo v glavnem ista sredstva kakor pri nahodu. S pomočjo vročih čajev, mleka ali kuhanega vina je povzročiti potenje, pri mladih ljudeh mnogo izdajo mrzli obkladki. Navadno brisačo namočimo v mrzli vodi, jo odtisnemo ter ovijemo ž njo bolniku prsi in hrbet. Po tem pokrijemo bolnika kar najbolj skrbno, da voda čim težje in počasneje izhlapeva. Tako napravljen obkladek pustimo kake dve uri in ga v enem dnevu trikrat menjamo. Komur je kašelj le preveč nadležen in neutošljiv, ta naj poišče zdravnika, da mu predpiše primerno zdravilo. Samo po sebi umevno je, da se mora dotičnik čuvati mraza, prahu in zdržati kajenja.

Pri nekoliko bolj odraslih otrocih se vnetje dihal očituje v istih oblikah kot pri odraslih, in tudi zdravljenje se giblje v istih mejah kot tam. Vse težje je pa to obolenje pri manjših otrocih, pri katerih je kašelj združen z večjo ali manjšo mrzlico. Tak otrok ne spravlja na dan katarja, ampak ga navadno požira. Manjka mu tek, posebno v začetku bolezni se pojavi bljuvanje in sploh potegne to obolenje v nerednost vsa prebavila. Dokler je omejeno samo na dihala, bolezen ni nevarna, nevarno pa je, da se lajk ne spozna v njej in jo lahko zanemari.

Pri otrocih, posebno pa dojenčkih sledijo infekcijam, ki pri odraslih povzročajo navadno le nahod ali zagrljenost, dokaj težka in dolgotrajna obolenja in rabijo zanje bolniki več časa, da se opomorejo nego odrasli. Ravno vsled teh nevarnosti je povsem zgrešeno pustiti poljubljeni znanec otroke, kakor se bi moralo opustiti vsako pljuvanje in kihanje vsaj tam, kjer so otroci. Otroke je treba že zarana navaditi na vremenske spremembe z namenom da postanejo sčasoma odpornejši za prehlad in razne infekcije. Otrok naj ostane ob lepem vremenu kolikor možno na prostem zraku in tudi ponoči naj se ga ne zapira v zatohle sobe, ampak naj bo po zimi spalnica dobro prezračena, po leti pa naj spi otrok ob odprtem oknu.

Zdravljenje akutnega vnetja dihal se vrši tudi pri otroku v istih oblikah in z istimi sredstvi kot je zgoraj omenjeno. Otrok mora ostati v postelji na gorkem, mora se potiti, kar dosežemo z gorkim čajem in obkladki, ki bodo, ako ima otrok mrzlico, mrzli, v nasprotnem slučaju pa gorki in kojih način uporabe je isti kot sem omenil že preje za odrasle. Zrak v sobi naj ne bo preveč suh, ampak raje vlažen, kar dosežemo na jako priprost način, s tem da obesimo v sobi na primeren kraj par mokrih cunj.

Ponoviti pa moram, da je vnetje dihal pri otrocih bolj resno obojenje kot pri odraslih, mnogo lažje pride tu do pljučnice, da je večkrat potrebno klicati zdravnika in bolje preje nego pozneje.

Piše dr. Josip Potrata.

Odlomki iz književnosti.

Iz Janko Samčeve pesniške zbirke «Za naše male».

V zadnji številki smo priobčili oceno Samčeve mladinske zbirke, danes pa jo izpopolnujemo s spodnjimi ponatisnjenimi primeri Samčeve mladinske pesmi.

Deklice kuhajo.

Solnček, zlati solnček,
skoči nam pod lonček,
da se skuha sladka kaša,
lačna je družina naša:

Muc že tačico si liže,
tudi kuž prihaja bliže,
koklja kajpak pred ognjišče
tudi vodi drobno pišče.

Sém s častitljivim korakom,
glej, se ziblje gos z gosakom;
vrabčke tudi v skrajni bedi
je prignalo k polni skledi.

Solnček, zlati solnček,
skoči nam pod lonček!
Ko se skuha sladka kaša,
sita bo družina naša...

Ciba.

Cib, cib, ciba
se po vrtu ziba
in za drobno pišče
sladko zrno išče.

Ko ga pa ne najde,
k mami v hišo zajde:
«Mama, kok, kok, kok...
lačen je otrok!»

Mama zrn natrese,
pišček jih najé se —
Ciba kokodajca:
«Bom vrnila jajca!»

Zajčki.

Naši mladi zajčki
v lepi beli srajčki
po dvorišču skačejo —
tačice si ližejo,
pa z ušesi strižejo,
kot da komaj čakajo,
da povrne se pomlad,
da sred vrtov in, sred ograd
deteljica zrasede...

A potem pa: vsi na pot!
Vsi iz dvorišča kar čez plot...
Tam lepo se pase!

Otrokova molitev.

Bog na zlatem troni
zdaj se k zemlji skloni,
k meni se približaj,
v čelo me prekrižaj;
potlej dahni vame,
da me sen objame,
in ne hodi proč
celo, celo noč!

Knjige in revije.

Radivoj Rehar: Koromandija. — Radivoj Rehar! Kdo ni čital njegovih lepih pesmi v Našem glasu? Pred kratkim je izdal zbirko mladinskih pesmi in pokazal v njej lepe zmožnosti mladinskega pesnika. Kot tak je bil Rehar do danes skoro neznan, objavil je le par mladinskih pesmic v «Kotičku za otroke» v lanskem letniku Našega glasa. Ta zbirka ni plah korak začetnika, nego krepka in jo uvrstimo lahko med naše boljše mladinske knjige. V njegovih pesmi ne najdeš dolgoveznosti in iskanja besed, katere mu tečejo same gladko in zvočno. Tudi ne najdeš v njej moraliziranja in ti ne sili z vsako besedo «zlatega zrnca», kratka je in šegava kot narodna mladinska pesem. Že motivi, ki jih obdelava Rehar v svoji zbirki, so večji del narodni in še celo način podajanja je tako močno soroden onemu v narodni pesmi. Včasih sili to celo nekoliko preveč v ospredje, zlasti če je motiv star.

Zbirka obsega štiri cikluse, katerih prvi obdelava splošno znan motiv «devete dežele» ali «Koromandije» in daje tudi ime knjižici. Motiv torej gotovo ni več nov, nego obdelavan od več mladinskih pesnikov. Reharju se vendar posreči za-brisati z originalnem podajanjem to hibo in vodi malega čitatelja mojstersko v bajno Koromandijo, kjer bonboni

«rastejo na vsaki brezi;
sladki dateljni, rožiči
se kotalijo po stezi.»

Mnogo značilnejši za Reharja so ostali trije ciklusi, ki dajejo zbirki pravo vrednost. V drugem podaja Rehar par lepih besednih igric, kratkih in kaj ritmičnih pesmic, ki se jih otrok koj zapomni in si brusi ob njih jezik. Čujmo samo kaj vse pri-neseta teta Marjeta:

«Dva cekina,
petelina,
žogo rdečo,
jabolk vrečo,
dva konjička,
pol prašička,
mačko —tačko,
belo račko,
zlato ribo,
zame — šibo?»

V tretjem ciklusu je združenih 8 samostojnih pesmic, v četrtem pa stopa pred naš mali junak «Juri s pušo» s svojimi junaštvimi in dogodivščinami. Juri je paglavec posebnega kova, kreča se «s petelini in zajčki kosmatini», draži čebele in dobi, kar išče, zboji se rogačka s hudimi kleščami, zadržavi hudo kačo Belouško in reši žabji narod v mlaki, v Polžji vasi na Krasu zakolje polžka. Ven-

dar Juri ni navaden krutež, ima dobro srce in spusti ujeto sinico, ki ima mladiče v gnezdu. Motiv je psihološko pogojen, pesmi so oblikovno in jezikovno dovršene.

Dasi je izšla ta knjiga v Mariboru, je ne smemo ločiti od tistih, ki so izšle pri nas, ker je vzrasla iz teh tal, in srečavamo v njej neprestano naše kraje: Kras, Vipavo, Trst itd. Vsebinsko so namenjene te pesmi predvsem nam, zato naj bi starši pridno posegli po njih in nudili naši deci zdravega in sočnega čtiva.

Ob koncu naj omenim še to, da je izšla knjiga v samozaložbi, da obsega 48 tstrani, na katerih je 28 pesmi ter da je narisal naslovno stran akad. slikar Jancz Mežan.

J. B.

Ivan Pregelj: «Tolminci». Katoliška tiskarna v Gorici, 1927.

«Tolminci» so morda Pregljevo največje, a niso njegov najboljše delo. Vse polno vrlin je v njih: bogat in izrazit, jako kultiviran jezik; jedra, tuintam nekoliko trpka in robata govornica; izpiljen in umerjen slog; na vse strani pretehtana in uravnotežena gradnja; bogata in zanimiva snov, ki je v vseh svojih neštetihi drobcih verno in globoko opisana in orisana, v posameznostih celo z dramatsko pretresljivostjo podana. V vsakem oziru visoko umetniško delo. Osebe so očitane na kratko, a z večjo in sigurno roko, ki postavi s par potezami človeka z njegovim licem in z njegovo kretnjo, z njegovim srcem in z njegovo dušo. Pri povedovanju je malobesedno in jedrnato, zgoščeno po snovi in obliki. Pregljev pisateljski lemež orje globoke brazde in zajemlje v vse globine. Prizori so ko iz kamna izklesani. Vse, kar je bistvenega, stoji, vsa navlaka manjka. — Vsebinska je upor tolminskih kmetov v začetku osemnajstega stoletja. Junaki so ti kmetje sami, junaki — vsi enako; komaj tuintam se dvigne glava posameznega upornika izmed gneče vseh tovarišev. Zgodovinski roman — in vendar po svoji zasnovi, po podajanju in zgradnji — naturalističen roman. Način je v tem oziru dokaj nov — in vendar za današnjo dobo že malce zastarel; preveč minuciozni so prizori, preveč minuciozno je njih podajanje. A za tolminsko ljudstvo, za potomstvo nesrečnih puntarjev mora imeti prav ta način poseben čar in mu mora to drobno gledanje dogodkov in dogajanj vzbujati posebno zadoščenje. Občinstvo, ki je prizorišču bolj oddaljeno in ki mu je zgodovinska snov bolj tuja, bi si pa želelo drugačnega načina. Resničnost zgodovinskih dejstev brčkone najboljše odgovarja razdrobljeno in po vsem uporniškem ozemlju razpršeno dejanje in nehanje. Resničnost zgodovinskih dejstev brčkone najboljše odgovarja, da ne presega v romanu glavni junak vseh množestvilnih sojunakov in da glavnega junaka pravzaprav skoraj ni in da predstavlja junaka vse tedanje uporno tolminsko ljudstvo ali vsaj vsi uporniški voditelji — «jogri tolminske pravice». Širšemu občinstvu pa bi mnogo bolj ustregel način, ki bi nudil vsemu doživljanju trdno os, da bi se je čitatelj oprijemal. Saj je menda res, da je šel upor po neštevilnih gorskih potih in stezicah; pisatelj bi pa pametnejše ukrenil, ko bi ga ne vodil samo po njih in bi ga rajši speljal nekoliko bolj kričeče kar po sredi skozi in po glavni cesti. Saj je gotovo res, da so se

spletali in razpletali romančki jogrov tu in tam in tu in da brčkone niso bili oni krog Tolmina kaj posebno zanimivejši in glasnejši nego grahovski in baški in trnovski in tako naprej; pisatelj bi pa boljše storil, ko bi ob vseh drugih in preko vseh poudaril in razpredel glavni roman. V osnutku dela ima prav lepo zamišljen zanimiv in lep roman junaka Janeza Gradnika z junakinjama Tino Matkovo in Tončko Kraguljevo, z blazno Gradnikovo materjo, s Tonetom Vidučem in s Petrom Dušo, z grofovskim sodnikom in blagajnikom, Andrejem Laharnarjem in grahovskim Goljo in tako naprej. Janez Gradnik je bil od blazne matere prerokovani in od puntarjev izvoljeni voditelj kmetiške vojske. Saj je menda res, da je bil bolj po imenu poglavar in da ni imel posebne prilike poveljevati; pisatelj pa bi bil vseeno lepše izvedel svojo stvar, ko bi ga bil postavil bolj v ospredje in bi nas bil predvsem ob njegovi strani povedel v boj in v smrt... Na ta način bi nam bil ustvaril roman, ki bi takoj zalovil naše zanimanje in nas bi držal v radovednosti in napetosti, v gočustvovanju in sodoživljanju od vseh začetkov pa do žalostnega konca na goriškem Travniku pred spomenikom svetega Ignacija. Tako — kakor je roman zares napisal — pa nam je podal umetniško izdelan in izbrušen mozaik sličic in prizorčkov, ki nudijo ko celota preveč monotono sliko tolminskega goratega in grapastega sveta, tolminskih grčastih in trpkih kmetov, njih grenkega življenja in ponesrečenega uporništva; iz slike pa ne izstopa dosti jasna in izrazita, plastična in dojemljiva podoba vstajanja tlačanske duše in njene tragične propasti. Podoba je vse premedla, konture so preveč zabrisane; zato nas ne zagradi in ne vleče za seboj in ne pretrese v dušah. Ko bi bil pisatelj osredotočil delo krog Gradnikovega ljubezenskega romana in krog njegovega osebnega romana s puntom, pa bi vse bolj držal našo pozornost in bi vse bolj grabil v naša srca. Knjiga bi štela morda 450 ali celo 500 strani mesto sedanjih 400, za čitatelja pa bi bila — polovico krajša.

Alojz Kraigher.

Naše slike.

Albert Sirk se razvija v zadnjem času s strahovito naglino. Tudi njegovim starejšim stvarim ne moremo reči, da niso lepe, pogrešamo pa pri njih tiste osebne poteze, do katere se je preril v poznejši dobi.

V tej številki prinašamo tri njegove slike: «Kraške bajte» so nežen akvarel, ki diši še malo po akademiji in so iz dobe, ko je bil Sirk še skromen. Vsa drugačna je njegova oljnata slika «Kanal». Tu nas zagradi njegova dovršena tehnika in silno bogastvo barv, ki se, žal, na tej reprodukciji le medlo zrcalijo. Sirkov višek pa značijo njegovi zadnji portreti, in tako tudi «Portrait g. H.» Tu je prišel Sirk do svoje prave podobe. Neverjetno je, kako nam tu s samim ogledom odkriva toliko duševnosti, toliko resničnega življenja! Sirk lahko prištevamo k našim najboljšim portretistom.

Franc Mirt je nadarjen samouk, ki kljub svojim 60-tim letom še vedno slika. Njegov «Solnčni

z a h o d » je zadnje njegovo delo, ki nam pravi, kako Mirt ljubi lepe barve in pokrajino.

Bernard Strozzi je tudi cvet iz venca starejših italijanskih slikarjev. Rodil se je l. 1581. v Genovi in je umrl l. 1644. v Benetkah, kjer je zapustil svoja najboljša dela. Naslikal je mnogo fresk in oljnatih slik, vse v naturalističnem slogu. Njegove umetnine so nekam trde, a vendar — vled živahnega kolorita — prepolne življenja. Najboljši je bil v portretih. «*Kuharica*», ki jo prinašamo v tej številki, je gotovo eno izmed najboljših njegovih del.

Albert Širok.

Brstje.

Tudi letos bomo nadaljevali z «brstjem». Naj nam le pošiljajo naši mladi začetniki svoje prispevke. Z istim veseljem in večjo resnostjo kot lani jim bomo odgovarjali. Dal Bog, da bi iz tega «brstja» vznikli lepi in plodonosni poganjki, ki bodo naši literaturi v čast in ponos.

Julče Gorjan. Poslali ste nam črtico «Ustrelil te bom». S pripombo, da naj jo ocenimo med «brstjem». Vaša skromnost nam ugaja. Marsikdo, ki slabše piše nego Vi, zahteva, naj ga natisnemo kar na uvodnem mestu. Vendar pa ni samo skromnost, ki Vas odlikuje, tudi talent imate. Seveda s tem nočemo reči, da ste že pisatelj; potrebno je še marsičesa, v prvi vrsti pa razvoja in vaje; pisatelj človek ne postane kar čez noč. Svetovali bi Vam, da svoja dela ne izročate prenašlo iz rok in če jih že izročite komu v pregled, da jih vzamete znova v roke in jih predelate. Nikoli ne verujte in ne sledite vsemu, kar Vam kritiki porečejo, ampak samo tistemu, kar sami spoznate za pravo. Verujte pa, da boste čez nekaj časa, kadar svoje delo znova preberete, in posebno, če ste med tem prebrali nekaj dobrih literarnih del, in tako napredovali, imeli drugačno sodbo o njem. Če to storite najmanj dvakrat, boste naredili izborna šola, ki ne bo brez koristi. Storiteli to s črtico «Ustrelil te bom» in zgodi se lahko, da jo bo «Naš glas» ponatisnil v svoji drugi ali tretji predelavi; tako, kakršna je danes, pa za tisk še ni. Spisali ste humoresko, katere vsebina je sicer nekam plitka, ker sloni na čisto preprosti šali. A to nič ne de. Pri pisatelju ne gre v prvi vrsti za to, kaj napiše, ampak, kako napiše. «Kaj» napisati zna marsikdo, a dobro napisati le malokdo. V prvi vrsti morate dvigniti črtico iz tistega podlistkarskega nivoja in ji dati plemenitejši slog in jezik. Nekateri ljudje res mislijo, da je mogoče pisati o kmetih samo z izrazi kot: «Ej», «hej», «nakuhal si jo», «fant od fare», «primaruha», «šmentana reč» in kar je še takih furmanskih izrazov. Tako «cmokavzarščino» je že Mencinger satirično otepel. Vsak tak izraz, če že zaide v leposlovje, mora biti skop in utemeljen. Isto je z nekaterimi izrazi, ki so celo za ušesa privlečeni v tekst. Na primer: «pa tudi če bi se imel skregati s samim svetim Petrom.» Ta stavek nima nobene zveze z ostalimi. Ne pišite tako v eni sapi, delajte več odstavkov. V ostalem pa upam, da boste sami najbolj vedeli popraviti črtico, ker smo prepričani, da jo boste gledali ob zopetnem branju z drugačnimi očmi. Če nam

jo pošljete vnovič, bomo rade volje spregovorili o nji.

Prijatelj prijatelj. Vi nam pošiljate pesmi in nam pišete: «Zakaj ne priobčite v vašem listu iz zaljubljenih mladostnih sanj kake pesmice ali spise. Saj so mladi ljudje vaši čitatelji, in sicer največ. Na ta način se pa mladini odtujujete, ker pišete — ne vem za katerega?» — Morda imate prav, da ni vse v redu, ker pač pa vsakogar ne more biti vse; skušamo pa biti vsestranski in po možnosti vsem ustreči. Ne mislite pa, da bi bilo vprašanje «za vsakega vse» na mah rešeno, če priobčimo «zaljubljene mladostne sanje.» Vsa komur se zdi najzanemivejše tisto, kar človeka najbolj zadeva. Prepričani smo, da bi bil za Vas naš list brezprimerno dober, če bi napolnil vse strani z Vašimi «ljubezenskimi sanjami». Verjemite pa tudi, da bi se drugi nad njimi dolgočasili. Vidite, kako ste krivični. Vkljub temu pa bi radi priobčili Vaše pesmi, če bi bile dobre. «Če moja si» je oblikovno prav slaba pesem. Vi rabite kar dve rimi na «kaj», poleg tega rimate v isti kitici «pozabila me» na «pisemce». Če ima pesem rime, naj bodo te dobre. «In vendar» je malo boljša, glede rime vsaj, a prva in druga kitica sta nejasni, nerodni v izrazu. «Tvoja glavica» Vam je na besedo «teman» poklicala rimo «san» (sen). In tako naprej. Sicer pa je najmanj, kar moremo od človeka zahtevati, to, da postavi pike na i in strešice na ž in š, da ne nastane iz «želje» pristno «zelje». Če ste bili tudi pri pesnjenju tako nemarni, sem prepričan, da ste zmožni kaj boljšega. Pošljite, a kaj vestnejše izdelanega. Pesnikovanje ni igrača.

Drobiž.

Največja mesta na svetu.

Pred svetovno vojno je bilo na svetu 20 mest, ki so štela več kot milijon prebivalcev: 10 jih je bilo v Evropi, 5 v Ameriki in 5 v Aziji. Po naj-novejših statističnih podatkih je število velemest narastlo sedaj na 40: Evropa jih ima 15, Amerika 13, Azija 11, Avstralija pa eno. Največje mesto na svetu je New-York v Združenih državah Severne Amerike, ki šteje 9,350.000 duš; sledi London z 7,600.000 in Pariz s 4,600.000. Na četrtem mestu je Berlin, ki ima 4,126.000 prebivalcev. Največje mesto v Aziji je Osaka na Japonskem, ki šteje 2,115.000 prebivalcev, v Avstraliji pa Sidney z 1,050.000 dušami.

Stari in mladi starši.

Čim starejši so starši ob rojstvu otroka, tem boljši bo otrok, tem večje uspehe bo dosegel v življenju. Do takega zaključka je prišel neki ameriški zdravnik — evgenik, ki je podrobno proučil 1028 pomembnejših slučajev. Zdravnik navaja mnogo primerov: Aleksander Veliki, Napoleon, Friderik Veliki, Roosevelt so se rodili, ko so bili njihovi starši že 30 let stari. Mnogo je slavnih pisateljev, slikarjev in glasbenikom, katerih starši so bili ob njihovem rojstvu že v 40. letu starosti. Tako n. pr. Bach, Beethoven, Mendelssohn, Goethe, Shakespeare in Rembrandt. Otroci petdesetletnih staršev so bili mnogi slavni držav-

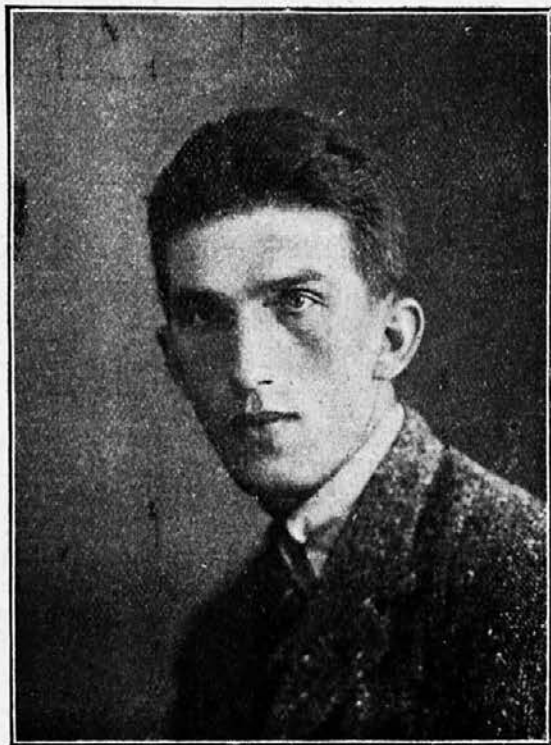
niki in filozofi, kakor Confuzius, Cromwell, Bismark, Gladston, Franklin itd.

Za neverne Tomaže je naveden tudi protidokaz: 90 od sto zločincev se je rodilo, ko so bili njihovi očetje še komaj dozoreli mladeniči.

Ni pa, da bi si kdo delal preglavice, radi teh ugotovitev ameriškega učenjaka. Razvoj zdravega otroka in njegovo poznejše zadržanje v življenju, zavisita pač v prvi vrsti od vzgoje; od vzgoje, ki mu jo dajo starši, ki jo dobi v šoli in ki mu jo nudi družba.

Viktor Sulčič,

naš rojak, doma iz Sv. Križa pri Trstu, ki je na mednarodni tekmi načrtov za orjaški nebotičnik

v Buenos Airesu odnesel prvo nagrado in postal tako čez noč slaven in bogat.

Gorak kruh.

Vem, da je med ljudmi razširjeno mnenje, da gorak kruh ni zdrav. Res je nekaj na stvari. Dočim se star kruh pri žvečenju dobro zdrobi in pomeša s slino, se gorak in svež kruh sprime v trde svalke, ki prevlečene s slino zdrknejo po požiralniku in obleže kakor milo v želodcu. Želodčni sokovi ne morejo prodreti skozi trde in gladke kepe, vsled česar obleži kruh dolgo časa v želodcu, kar vpliva slabo na živce. Zadržuje se tako krvni obtok, v želodcu tišči, teka ni in boli glava. Zgodilo se je celo, da so lačni ljudje, ki so se prenajedli gorkega kruha, radi tega tudi umrli. Kruh naj leži vsaj 24 ur v hladnem prostoru, ko pride iz peči.

Štirinajst ruskih pesniških zbirk.

Kako živo je literarno delovanje na Ruskem, nam priča dejstvo, da je uprav zadnji čas izšlo v ruskih založbah kar štirinajst pesniških zbirk avoe Rusije. Na čelu je Majakovskij, ki je izdal peti zvezek svojih zbranih spisov, pesmi in prozo. Zvezek obsega pesnikova dela zadnjih treh let. Mnogo obetajoči pesnik Boris Pasternak je izdal tri zbirke pesmi zaporedoma. Ta pesnik nadaljuje v nekem oziru tradicijo Puškina in se oslanja na velike zapadnoevropske duhove. Njegove zbirke pomenijo za rusko pesništvo zelo mnogo. Tema dvema pesnikoma je notranje zelo soroden Nikolaj Ušakov s svojo zbirko štirinajstdesetih pesmi «Republikanska pomlad». Mnogo upov, toda ne več kot upov, dajata s svojimi zbirkami proletarski pesnik Bezimenski in Sadofjev; isto lahko trdimo o kmečkem pesniku Zlotinu in Izakovskem; zelo nadarjen je Solovjev. Vera Juber je edina ženska, ki je zašla v družbo teh lirikov; spisala je zbirko socialnih pesmi, ki se ji niso posrečile. Druge zbirke so manj omembe vredne.

Nova reforma ruskega pravopisa.

Vodstvo znanstvenega zavoda je pozvalo raziskovalni zavod za jezikovna in literarna vprašanja na leningradski univerzi, naj sestavi popolen priročnik novega ruskega pravopisa; pri tem mu je svetoval tudi nekatere spremembe. Med drugim tudi to, da naj izpusti mehka znamenja po sičnikih na koncu besed. Na primer «noč» namesto «noč'». Dalje naj se piše po sičnikih «o» namesto «e» v naglašanih zlogih. Na primer «šol» mesto «šel». Vse druge spremembe se nanašajo zgolj na interpunkcije in sklanjatev tujk na končnico «o».

Nadidealisti.

V Parizu so ustanovili literarno skupino «Nadidealistov» kot nekaj protitež nasproti že obstoječi skupini «Nadrealistov». Pred javnost so stopili s sledečim manifestom: «Naše stoletje je stoletje mladine. Je pa tudi stoletje žene. Moška civilizacija je doživela polom. Žena naj dobi besedo, s tem pa nočemo reči, da bomo moža izključili iz naših pesmi in iz naših sestavkov. Mi smo velikodušni in potrpežljivi. V naši skupini so tudi možje. Toda križarsko vojsko nadidealizma bodo vodile ženske. — Čisti duh je padel. Pomoč bo prišla od srca. Ne od divjega, uživanja željnega srcá, ampak od srcá, ki je oplojeno z idejo. Od nadidealističnega srca.» Ob koncu se manifest obrača zelo ostro proti dolgim lasem, dolgim krilom, velikim klobukom, perjem na klobuku, proti avtomobilom, proti dežnikom s srebrnim ročajem, proti Karlu Marxu, proti ateizmu in materializmu. Literarni svetovalec novoustanovljene skupine je znani romanopisec Jožef Deltail. Poslovniki nadidealistov obsega tudi kazni za tiste nadidealistinje, ki bi obrekovale svoje tovarišice, in sicer mora plačati vsaka grešnica za tak prestopek petdeset frankov globe.

Kongres znanosti.

Masarykova akademija dela v Pragi bo priredila v tem letu slovanski kongres za znanstveno delo; udeležili se ga bodo posebno zastopniki Jugoslavije, Poljske in Bolgarije.

«Kaj mislite, da pomeni nesrečo, če se kdo poroči na petek?»

«Zakaj pa naj bi bil ta dan izjema?»

Raztresenost.

Mommsen, slavni nemški jezikoslovec in zgovornar, je bil silno raztresen mož.

Očala je hranil vedno v levem žepu. Nekega dne pa jih je pomotoma vtaknil v desni žep. Stopi v tramvaj in se spomni, da ima v žepu zanimivo razpravo, katere ni še čital. Išče očala, a jih ni.

Deklica na desni strani mu boječe pomoli očala.

«O, hvala lepa,» se zahvaljuje Mommsen, «kako si prijazna... Kako se pa imenuješ?»

«Anica Mommsen, oče.»

Da bi prej vedel!

Matevž je lačen ko pes. Gre in kupi kolač, ga poje, a še je lačen. Kupi še enega in še ni nič: lačen je kot pes. Razjezi se in kupi kos kruha. No vendar, sedaj mu je zaleglo.

«Kako sem bil neumen,» pravi, «denar za dva kolača sem zavržl. Mar bi bil kupil kar v začetku kos kruha.»

Prepir.

Gospodinja dekli: «Samo to mi povejte: ste vi gospodinja ali jaz?»

Dekla: «Saj ne trdim tega.»

Gospodinja: «Potem pa ne govorite, kakor da bi bila neumna!»

Uganke.

KRIŽ. -- (Konjiček.)

	na	Ne	vra							
	te		tiš							
	či	me	po							
med	žeš,	križ	Že	je	ma	bol	ve	šaj		
mo		ob	dom		na,	sku-		je		
li	dar	sa	križ	zan,	z	me	je:	čuj!	ruj!	
					Ka	go	u			
					nas		star			
					pre	či!	vor			

Izpeljanka.

m	o	k	a
k	r	u	h

Naredi iz „moke“ „kruh“ po najkrajši poti, tako da prepisuješ besedo in ji vedno spreminjaš po eno črko.

Otroške uganke.

Sitna vprašanja.

1. Kaj nikoli ne je, pa je vendar sito.
2. Imenuj pet dni v tednu ne da bi imenoval ponedeljek, niti torek, sredo, četrtek, petek, soboto in ne nedeljo.
3. Sin mojih staršev je, pa ni moj brat. Kdo je to? (Poslal M. K. Boršt.)
4. Poznam visoko hišo na vasi, ki ima štiri okna; notri so tri možje, ki vsak dan kličejo ljudi. Kaj je to?

(Poslal Miroslav Saksida, Trst.)

«Vedež» za leto 1928.

Kakor vsako leto nas je tudi letos «Vedež» iznenadil s prav bogato in pestro vsebino. Ta žepni koledarček se je tako udomačil pri nas, da bi ga res težko pogrešali. V njem najde človek vse važnejše podatke, ki jih rabi v vsakdanjem življenju: tabele o davkih, kolkovanju in množenju, ki pridejo prav vsakemu gospodarju. Kažipot po Trstu in Gorici tudi ni smel izostati, ker je potreben vsakemu okoličanu in deželanu, ki ga zanesejo opravki v mesto.

S svetom in važnejšimi dogodki seznanja čitatelja stari znanec Pavliha, ki podaja svoje utise iz letnega potovanja po svetu in jih prav po svoje beli z duhovitimi dovtipi. Veseli ljudje najdejo v njem tudi obilo smeha in celo — srečo, ker razpisuje «Vedež» svojim čitateljem lepe nagrade v petdesetih dobitkih.

Rešitev ugank v 1. številki IV. letnika.

Dolgost rek: številke ob strani ti povedo, katere črke vzemi v imenu vsake reke, da ti dajo pregovor: Tiha voda globoko dere.

Posetnici: Zdravnik. — Kmet. (Ključ druge «Posetnice» je število 2, ki pove, da moraš vzeti drugo črko vsake besede.)

Zamenjalnica: Med, noč, kol, trif, bik, sin, pad, les, las, rak, oje (Moli in delaj!)

Rešitev otroških ugank.

Sestavljenka: Srečno novo leto!

Kdo ve: jajce; dimnik; kadar gleda z glavo skozi okno; ura; seme; škaf; kopriva.

Prav so rešili: Ivan Tomažič, Trst; deloma in otroške uganke sta rešila Ivan Bordon in Dušan Milavec, Rojan.

Narodno blago.

Nekoč so bili na svetu srečni časi. Zemlja je rodila vsega obilo in človeku se ni bilo treba mnogo truditi. Pšenična bilka je bila od vrha do tal klas. A ljudje so se v tem preobilju prevzeli, niso več cenili božjega daru in ga zlorabljali. Bog se je razsrdil in preklel zemljo, da ni ničesar več rodila. Pšenici je zrastle gola bilka brez klasa in zrna. Prišli so slabi časi. Ljudje so stradali, da se jim je kar koža lupila. Šli so pred Boga in ga prosili, naj se jih usmili. Ni jih uslišal. Šle so tedaj pred Boga živali, pa tudi niso bile uslišane.

Naposled se napoti pes pred božji stol. Bil je vroč dan, tako da je sestradani pes komaj prisopel tja. Jezik mu je molel iz gobca. Tam pade pred Boga in ga poprosi, da bi povrnil zemlji rodovitnost, kajti človek pusti stradati tudi njega, ki mu je bil vedno zvest. Bog se ga usmili in povrne pšenični bilki tolikšen klas, kolikršen je bil pasji jezik, ki je molel iz gobca.

Popravek. — Čitalec naj popravi sam sledeče neljube pomote in čita: „O, torej ste jo vi ujeli?“ — stran 41., zadnja vrsta; „staro“, mesto „zakon“ — stran 43., vrsta 26. in „debeluha“ ali „trebušnika“, mesto „debeluh“ ali „trebušnik“ — stran 52., 30. vrsta.

ZOBOZDRAVNIK

M. U. LOJZ KRAIGHER

SPECIJALIST ZA BOLEZNI V USTIH IN NA ZOBH

Z IZPITOM NEMŠKEGA DRŽ. ZOBOZDRAVNIKA

**SPREJEMA VSA ZOBOZDRAVNIŠKA IN ZOBO-
TEHNIŠKA OPRAVILA**

V GORICI NA TRAVNIKU ŠTEV. 20, I. NADSTROPJE

Knjigarna - papirnica Stoka

Na drobno!

Trst — via Milano 37 — Trst

Na debelo!

Ima v zalogi: Razne knjige - Pisemski papir - Noteze - Razglednice
Albume - Tintnike - Pisarniške in šolske potrebščine. - Izvršuje vsa
knjigoveška dela, tiskovine in pečate. Originalne vezave za „Naš Glas“.

Pisma naročila se izvršujejo hitro in tudi z največjo natančnostjo.

Conto corrente con la Posta

M. U. dr. D. Sardoč v Trstu

specijalist za ustne in zobne bolezni perfekcioniran na dunajski kliniki
ordinira v ulici M. R. Imbriani št. 16, III. nadstr. (prej Via S. Giovanni)

od 9-12 in 3-7.

LEKARNA Castellanovich

Lastnik: F. BOLAFFIO

Via dei Giuliani šte. 42, Trst
(SV. JAKOB.)

VODA „DELL' ALABARDA“

proti izpadanju las

Vsebuje kinin in je vsled tega posebno priporočljiva proti prhljaju in za ojačenje korenin. — Steklenica po L 6.— in se dobiva samo v lekarni CASTELLANOVICH, Trst, Via Giuliani šte. 42, Trst.

GLYKOL

Zelo uspešno sredstvo posebno poleti, v vročih dneh. Kdor se čuti živčno slabega in trpi na glavobolu, naj uporablja samo „GLYKOL“, ki ozdravi v najkrajš. času. Cena steklenici L 8'50. — Za popolno ozdravljenje je treba šest steklenic.

Izvrstne Švedske kapljice
sv. Antona za želodeč.

Narodna knjigarna in papirnica

sedaj knjigarna „G. CARDUCCI“

Gorica, Via Carducci šte. 7 - Telefon 169

priporoča svojo zalogo knjig in pisarniških potrebščin. Preskrbi v najkrajšem roku knjige iz inozemstva po dnevnem kurzu. - Razprodaja na drobno in debelo.

LASTNA KNJIGOVEZNICA.

TVRDKA

FRANC KNEŽIČ

ustanovljena l. 1896.

Velika zaloga blaga za moške in ženske, perila, bombažnin, drobnarije in modnih oblek. Cene zmerne.

Trst (7) Corso Garibaldi 24. (Lastna palača)

Tržaška posojiln. in hranilnica

registrovana zadruga z omejenim poroštvom

uraduje v svoji lastni hiši ulica Torre bianca 19, I. n.

Sprejema navadne hranilne vloge na knjižice, vloge na tekoči račun in vloge na čekovni promet, ter jih obrestuje po 4%. Večje in stalne vloge po dogovoru. - Sprejema „Dinarje“ na tek. račun in jih obrestuje po dogovoru. Davek od vlog plačuje zavod sam. - Daje posojila na vknjižbe, menice, zastave in osebne kredite. - Obrestna mera po dogovoru. - Na razpolago varnostne celice (safe). — Uradne ure za stranke od 8'50 do 13 in od 16 do 18. - Ob nedeljah urad zaprt. — Štev. telef. 25-67. — Najstarejši slovenski denarni zavod.